

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet 2021
(muutokset 2022)

Kontiolahden kunnan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma

Perusteiden käyttäjälle

Joulukuussa 2020 valtioneuvosto hyväksyi lain kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta. Kokeilu alkaa elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2024. Opetushallitus on laatinut nämä kokeiluopetussuunnitelman perusteet kokeilua varten. Perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisesta toteuttamisesta.

Tämä perustemääräys pohjautuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), mutta sitä on tarvittavilta osin muokattu kokeiluun sopivaksi. Kasvun ja oppimisen tukea (kolmiportainen tuki) sekä Oppilashuoltoa käsittelevät luvut ovat vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia, sillä niihin ei ole lainsäädännössä tehty muutoksia. Perusteita laadittaessa on myös hyödynnetty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018), esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevan tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämistyön tuloksia sekä perusteiden valmistelun aikana eri asiantuntijoilta saatua palautetta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutetaan kokeiluun valituissa kunnissa ja siihen osallistuu vain osa 5- ja 6-vuotiaista lapsista. Huoltajat hakevat lapsilleen paikkaa kaksivuotiseen esiopetukseen kokeilukuntien antaman informaation ja ohjeiden mukaisesti. Kaksivuotinen esiopetus ja siihen liittyvä toiminta on kokeiluun osallistuville lapsille maksutonta. Vanhempien on myös mahdollista saada avustusta lasten kuljetukseen tarvittaessa. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen.

Kokeiluperusteissa korostetaan lapsilähtöistä, leikkiä ja tutkivaan havainnointiin perustuvaa pedagogiikkaa sekä lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kukin lapsi saa edetä oppimisessaan omaan tahtiinsa. Kaksi vuotta antaa aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä pitkäkestoisesti esiopetuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Perusteet on laadittu niin, että sen mukainen toiminta ja opetus muodostavat luontevan osan lasten oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Kokeilukunnat laativat oman, paikallisen kokeiluopetussuunnitelman näiden perusteiden mukaisesti. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tarkennetaan kokeilun perusteiden tavoitteita. E erityisen tärkeää on ottaa huomioon aiempaa nuoremmat lapset sekä lasten eheän päivän järjestämisen. Merkittävä muutos on myös kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon ulottuminen kokeilussa mukana oleviin 5-vuotiaisiin.

Kokeilun luonteen mukaisesti Opetushallitus kannustaa kokeilukuntia rohkeaan kehittämisoitteeseen kokeilutoimipaikoissa!

Sisältö

1. KOKEILUN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLINEN KOKEILUOPETUSSUUNNITELMA.....	5
1.1 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet.....	5
1.2 Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma	6
1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset.....	8
2. ESIOPETUKSEN TEHTÄVÄ, JÄRJESTÄMINEN JA YLEISET TAVOITTEET KAKSIVUOTISEN ESIOPETUKSEN KOKEILUSSA.....	10
2.1 Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua	10
2.2 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen	13
2.3 Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet	15
2.4 Arvoperusta	16
2.5 Oppimiskäsitys	19
2.6 Laaja-alainen osaaminen	20
2.6.1 Ajattelu ja oppiminen	21
2.6.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	22
2.6.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	24
2.6.4 Monilukutaito	25
2.6.5 Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	26
2.6.6 Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa	27
2.7 Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa	28
3. KASVUA JA OPPIMISTA TUKEVA TOIMINTAKULTTUURI	29
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	29
3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	30
3.1.2 Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo	32
3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	33
3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.....	35
3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	35
3.1.6 Vahvuusperustainen pedagogiikka	37
3.1.7 Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma	38
3.2 Oppimisympäristöt	39
3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.....	43
3.3.1 Yhteistyö esiopetuksessa	43
3.3.2 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	45
3.3.3 Yhteistyö siirtymävaiheissa	46
3.3.4 Joustava esi- ja alkuopetus	47
3.4 Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa	48
4. OPETUKSEN TAVOITTEET JA PEDAGOGINEN TOTEUTTAMINEN KAKSIVUOTISESSA ESIOPETUKSESSA	51
4.1 Monipuoliset työtavat.....	51
4.2 Pedagoginen dokumentointi	53

4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena	55
4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa.....	58
4.4.1 Kielten rikas maailma	60
4.4.2 Ilmaisun monet muodot.....	65
4.4.3 Minä ja meidän yhteisömme	68
4.4.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	73
4.4.5 Kasvan, liikun ja kehityn	80
4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia ...	84
4.6 Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa	88
5. LAPSEN KASVUN JA OPPIMISEN TUKI	89
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.....	89
5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana	91
5.3 Yleinen tuki.....	91
5.4 Tehostettu tuki	92
5.4.1 Pedagoginen arvio	92
5.4.2 Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana	93
5.5 Erityinen tuki.....	94
5.5.1 Pedagoginen selvitys	95
5.5.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.....	97
5.5.3 Pidennetty oppivelvollisuus.....	99
5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.....	100
5.6.1 Osa-aikainen erityisopetus	100
5.6.2 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet ..	100
5.7 Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa	102
5.7.1 Kasvun ja oppimisen tuki Kontiolahden kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa	102
6. OPPILASHUOLTO	105
6.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö	105
6.2 Yhteisöllinen oppilashuolto.....	107
6.3 Yksilökohtainen oppilashuolto.....	108
6.4 Oppilashuoltosuunnitelmat.....	110
6.5 Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.....	111
6.5.1 Oppilashuolto Kontiolahden kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa	113

1. KOKEILUN OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLINEN KOKEILUOPETUSSUUNNITELMA

Kontiolahden kunnan kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelma on laadittu siten, että opetussuunnitelman perusteet ovat sellaisenaan osa asiakirjaa. Paikallisesti päätettävät asiat on erotettu perustetekstistä jokaisen alaluvun jälkeen ja kirjattu punaisella tekstillä luvuissa. Paikallista esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelmaa tarkennetaan kokeiluun valitun Päivänpaisteen päiväkodin esiopetuksen omassa vuosisuunnitelmassa.

1.1 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet

Nämä opetussuunnitelman perusteet on kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta annetun lain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys¹, jonka mukaan paikallinen opetussuunnitelma laaditaan ja kaksivuotinen esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua koskevan lain ohella erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus².

Kokeiluperusteiden tehtävänä on tukea kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutusta. Erityisenä tehtävänä on edistää sujuvia siirtymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys turvaten³. Perusteet on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyön tuloksia.

Kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetuksen tavoitteista, oppimisen alueista ja niiden keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja esiopetuksen yhteistyön sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon toteuttamisesta.³ Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi perusteasiakirja sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

---

¹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 2 mom.

² Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijarjestuksesta (422/2012) 5 § ³ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

³ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

Näissä perusteissa jokaisen luvun päätteeksi on koottu ohjeet paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimista ja kehittämistä varten. Opetussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki sekä opiskelija- ja oppilas- huoltolain mukaisesta opiskeluhuollosta termiä esiopetuksen oppilashuolto. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. Kokeiluun osallistuvista opetuksen järjestäjistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilukunta ja esiopetuksen yksiköistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilutoimipaikka. Kokeilulain mukaisesta kaksivuotisesta esiopetuksesta käytetään myös lyhyempää käsitettä esiopetus.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmakokonaisuus on nelitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta perusteasiakirjasta, paikallisista opetussuunnitelmista, vuosittaisista suunnitelmista⁴ sekä lasten oppimissuunnitelmista.

1.2 Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevan kokeilukunnan tulee laatia paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja tehdä päätös sen käyttöön ottamisesta ennen kokeilun alkamista 1.8.2021⁵. Kokeilukunta voi tehdä yhteistyötä muiden kokeiluun osallistuvien kuntien kanssa myös paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa.

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa kokeilutoimipaikoissa. Kokeilukunta ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Kukin kokeilukunta hyväksyy kokeiluopetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten⁶.

Lisäksi kokeilukunnan tulee laatia kokeiluopetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä

---

⁴ Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

⁵ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 3 mom.

⁶ Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

asioista⁷. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin kokeilutoimipaikassa kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Myös lasten oppimissuunnitelmat sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat⁸ laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevalle, tehostettua tukea saavalle lapselle tulee laatia oppimissuunnitelma. Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)⁹. Näiden suunnitelmien laadinnasta ja sisällöstä määrätään tarkemmin näiden perusteiden luvussa 5 (Kasvun ja oppimisen tuki). Tavoitteellisuuden vahvistamiseksi opettaja voi laatia esiopetusryhmän kaikille lapsille oppimissuunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Kokeiluun osallistuvista lapsista suurin osa osallistuu esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen, jossa varhaiskasvatuslain mukaisesti on laadittava lapsikohtainen suunnitelma¹⁰. Lasten yhtenäisen päivän ja oppimisen polun näkökulmasta yhden lapsikohtaisen suunnitelman käyttö esiopetuksessa ja sen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua. Lapsikohtainen suunnitelma tukee myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kokeilukunta voi päättää kokeilla yhtenäistä oppimissuunnitelmaa kokeilutoimipaikoissa. Tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osalta noudatetaan luvun 5 määräyksiä.

Kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma¹²
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma¹³

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia tutustua kaksivuotisen esiopetuksen perusteisiin ja niihin tehtyihin muutoksiin, keskustella ja pohtia omien yksiköiden nykyisiä pedagogisia vahvuuksia sekä kehittämisen kohteita uudistuvan esiopetuksen näkökulmasta. Nämä keskustelut ovat perusta laadukkaan paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimiselle ja käyttöönnotolle.

---

⁷ Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

⁸ Perusopetuslaki 16 a § ja 17 a § (642/2010)

⁹ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (628/1998)

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 23 § ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), luku 1.3

¹¹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

¹² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

¹³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

Keskustelulle työyhteisöissä sekä kokeilun yhteistyölle on hyvä varata mahdollisuuksia kokeilun ajan.

Kokeilukunnan tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Kokeilukunnalla on myös velvoite osallistua kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyvään ulkoiseen arviointiin ja tutkimukseen¹⁵.

Mahdolliset muutokset näihin kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja vie mistä käytäntöön. Kokeilukunta voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja sitä tarkentava vuosittainen suunnitelma¹⁶ laaditaan kokeilukunnan päättämällä tavalla tässä luvussa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata. Perusteissa määrätään, mitä osia kokeiluperusteista liitetään paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan, ja missä osissa on mahdollista tai välttämätöntä määritellä kaksivuotisen esiopetuksen toteuttamista ja tavoitteita paikallisesta näkökulmasta. Myös paikallisesti tarkennettavissa osissa voi hyödyntää soveltuvien osien perustetextiä. Paikallisesti määriteltujen osuuksien tulee olla perusteiden määräysten mukaisia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa noudatetaan näiden perusteiden rakennetta. Opetushallitus suosittelee kaikkia kokeiluun osallistuvia käyttämään ePerusteet -palvelua paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa ja julkaisemaan opetussuunnitelmansa kyseisessä palvelussa. Yhteisen alustan käyttö tukee kokeilun yhteistyötä ja esiopetuksen kehittämistä.

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa kokeilukunta päättää,

- millä kielillä annettavaa opetusta varten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- miten kokeiluopetussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan kokeilun aikana ja miten sitä kehitetään

¹⁴ Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

¹⁵ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 10 §

¹⁶ Perusopetusasetus (852/1998) 9 §

- miten kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen liittyvä yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat suunnitelmat otetaan kokeiluopetussuunnitelmaa valmisteltaessa huomioon
- lapsikohtaisten oppimissuunnitelmien käytöstä ja laatimisen prosessista
- sisällytetäänkö tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edellyttämät suunnitelmat osaksi kokeiluopetussuunnitelmaa ^{17 18}
- miten kokeiluopetussuunnitelmasta ja sitä tarkentavasta vuosittaisesta suunnitelmasta tiedotetaan huoltajia, perusopetusta, sosiaali- ja terveystointa sekä muita sidosryhmiä

Kontiolahden kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomeksi ja julkaistaan opetushallituksen e-perusteissa sähköisesti sekä Kontiolahden kunnan esiopetuksen Peda.net-sivuilla tulostettavana asiakirjana. Kokeiluun valikoitui mukaan Päivänpaisteen päiväkotia, johon perustetaan yksi kokeilun koeryhmä. Muissa yksiköissä olevat 2016 ja 2017 syntyneet lapset osallistuvat kokeiluun verrokkiryhmänä.

Kaksivuotisen kokeiluopetussuunnitelman laadintaan on osallistunut henkilöstöä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ammattiryhmistä. Laadinnassa on otettu huomioon seudulliset opetussuunnitelmat, varhaiskasvatussuunnitelma sekä kuntastrategia ja lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Kaksivuotinen esiopetussuunnitelma muodostaa entistä sujuvamman jatkumon varhaiskasvatussuunnitelmasta esiopetuksen opetussuunnitelmaan. Kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen esiopetuksen oppimissuunnitelma, joka toimii sisältöjen, menetelmien ja toiminnan tavoitteiden osalta myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana, jos lapsi osallistuu myös täydentävään varhaiskasvatukseen.

Kokeiluopetussuunnitelman toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen arviointimenetelmin. Lisäksi sekä koe- että verrokkiryhmät osallistuvat valtakunnallisiin kokeiluun liittyviin arviointeihin.

Kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa toiminnan suunnittelun ja arvioinnin yhtenä välineenä käytetään esiopetuksen vuosisuunnitelmaa, johon kirjataan tarkemmin, kuinka paikalliset erityispiirteet voidaan huomioida ryhmän toiminnassa. Yhteistyökäytännöt varhaiskasvatuksen, muun esiopetuksen sekä perusopetuksen kanssa toimivat samalla tavalla kuin muissakin Kontiolahden varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköissä, nämä käytännöt tarkennetaan varhaiskasvatuksen sekä esiopetuksen vuosisuunnitelmissa.

¹⁷ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

¹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

Kontiolahden kaksivuotisesta esiopetuskokeilusta tiedotetaan huoltajia sekä yhteistyötahoja Daisy- ja Wilma-järjestelmiä käyttäen. Luottamushenkilöille kokeilun etenemisestä raportoidaan säännöllisesti sivistyslautakunnan ja tarvittaessa myös muiden luottamuselinten kokouksissa. Kontiolahden kunnan nettisivuja sekä some-kanavia voidaan hyödyntää tiedottamisessa.

2. ESIOPETUKSEN TEHTÄVÄ, JÄRJESTÄMINEN JA YLEISET TAVOITTEET KAKSIVUOTISEN ESIOPETUKSEN KOKEILUSSA

2.1 Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumaita, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen¹⁹. Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla²⁰. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella kokeilutoimipaikoissa ja kokeilukunnan tasolla on tärkeä merkitys.

¹⁹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 1 § 2 mom.

²⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustlain muuttamisesta, sivu 34. / Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 § 1 mom.

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvattu esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet koskevat myös kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua. Kokeilussa painottuu kuitenkin entistä vahvemmin kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys. Kokeilussa korostetaan myös lapsen päivän eheyttä.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Esiopetuksen kaksivuotisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia keskittyä ja syventyä oppimisen alueiden toteuttamiseen ja toimintakulttuurin kehittämiseen. Kahden vuoden kesto antaa lapsille aikaa kasvaa ja oppia omassa tahdissa.

Myös lasten yksilölliset tuen tarpeet on mahdollista huomioida kaksivuotisessa esiopetuksessa entistä aiemmin ja paremmin. Kokeilu vahvistaa esiopetuksen merkitystä lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Kaksivuotinen esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittyvät kokeiluperusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut pedagogisen toiminnan tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä kehitettäessä.

Kokeilun myötä esiopetuksen piiriin tulee aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaksivuotinen esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon myös lasten tarvitsema hoito ja huolenpito.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksen toiminnassa. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Tavoitteena on, että esiopetuksessa lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyYTEEN, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin. Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kaksivuotinen esiopetuskokeilu muodostaa entistä sujuvamman siirtymisen opinpolulla eteenpäin. Kaksivuotisen esiopetuksen aloitus on uusi kokemus sekä lapselle, että lapsen perheelle. Kokeiluun osallistuville lapsille ja heidän huoltajilleen tarjotaan mahdollisuus tutustua tulevaan esiopetusympäristöön sekä ryhmän henkilöstöön. Lapsen siirtyessä yksikön sisällä varhaiskasvatusryhmästä esiopetusryhmään, aloitetaan tulevaan esiopetusryhmään tutustuminen hyvissä ajoin ennen esiopetuksen alkamista. Näin varmistetaan lapsen hyvinvointia tukeva ja emotionaalisesti turvallinen siirtymä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Kotoa kokeiluryhmään tulevien lasten perheiden kanssa sovitaan tutustumiskäytännöt yksilöllisesti. Tutustumisen ohessa huoltajille tarjotaan informaatiota ja keskustellaan esiopetuskokeilun käytännöistä. Huoltajat toimittavat kokeiluryhmään toiminnan järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot lapsen vahvuuksista, tarpeista ja tottumuksista. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä ja niiden mukaisia paikallisia ohjeita. Kun lapsi aloittaa esiopetuskokeilussa, tärkeää on lapsen ja huoltajien kokemus turvallisesta, luotettavasta oppimisympäristöstä sekä molemminpuolisesta ja tasa-arvoisesta vuorovaikutuksesta.

Kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu lähtökohtaisesti kaikkien esiopetustoimintaan. Lapsen säännöllisestä osallistumisesta huolehditaan huoltajan ja esiopetuksen henkilöstön kanssayingeistyössä. Tilapäisistä poissaoloista huoltajan tulee tehdä poissaoloilmoitus ja ilmoittaa poissaolosta esiopetusryhmään. Yli viiden päivän mittaisen suunnitellun poissaolon voi myöntää yksikön esimies. Mikäli lapsen poissaoloista ja hyvinvoinnista syntyy huolta, on mahdollista käynnistää yksilökohtainen oppilashuolto lapsen tilanteen selvittämiseksi.

Siirryttäessä esiopetuksesta perusopetukseen, noudatetaan samoja käytäntöjä, kuin kaikissa kontiolahtelaisissa esiopetusryhmissä. Olennaista on oikea-aikainen, varhainen tuki ja siirtymäyhteistyö, joka tukee kaikkien lasten koulunaloitusta. Tavoitteena on yhteistyö perheiden kanssa, lasten ja perheiden valmistaminen koulunaloitukseen sekä tarpeellisen tiedon siirtäminen koulutulokkaista kouluun. Esiopetuksen aikana esiopetusyksikkö ja koulu huolehtivat yhdessä sujuvasta koulunaloituksesta ja tukitoimien jatkumisesta esi- ja alkuopetuksen käytäntöjen mukaisesti. Käytäntöjä voi tarkentaa yksikön omassa vuosisuunnitelmassa.

Kaksivuotinen esiopetuskokeilu antaa mahdollisuuden syventyä esiopetuksen sisältöihin aiempaa pitkäkestoisemmalla tavalla, joka mahdollistaa yksityiskohtaisemman toiminnan suunnittelun sekä tavoitteiden asettamisen toiminnalle. Myös pitkäkestoisemmat ihmissuhteet luovat osaltaan luottamusta ja turvallisuuden tunnetta kokeiluryhmään kuuluville lapsille. Pedagogiikkaa suunniteltaessa ottaa huomioon, että nuorimmat kokeiluun osallistuvat lapset ovat iältään alle 5-vuotiaita, jolloin toiminnassa korostuu hoidolliset ja huolenpitoon liittyvät asiat. Toiminta tulee suunnitella lapsiryhmän ikätaso huomioiden, jotta esim. lasten tarvitsema lepo toteutuu.

Kokeiluryhmä on mukana omalla panoksellaan kehittämässä kontiolahtelaista esiopetusta.

2.2 Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen perustuu lakiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta²¹. Tässä luvussa käsitellään keskeisiä järjestämistä koskevia velvoitteita. Tarkemmat järjestämistä koskevat säännökset on määritelty kokeilulaissa.

Kokeilukunta, jonka koeryhmään kuuluu sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia, on velvollinen järjestämään kaksivuotista esiopetusta erikseen molempia kieliryhmiä varten²².

Kaksivuotisen esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta.²³ Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.5.

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon opetusalaan koskevat kelpoisuussäädökset²⁴. Kokeilua ei saa järjestää sellaisessa esiopetuksen toimipaikassa, missä lapsella ei ole mahdollisuutta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen²⁵. Tarjoamalla esiopetus ja sen lisäksi annettava varhaiskasvatus samassa paikassa pyritään varmistamaan lapsen eheä päivä ja pysyvät vuorovaikutussuhteet.

Kokeilukunnan vastuulla on huolehtia kohdejoukkoon kuuluvien lasten ja näiden huoltajien riittävästä tiedottamisesta²⁶. Kokeilukunnalla on velvollisuus ilmoittaa koeryhmään kuuluvan lapsen huoltajalle mahdollisuudesta hakea kaksivuotiseen esiopetukseen ja hyväksyä koeryhmään kuuluvan lapsen hakemus. Huoltajan vastuulla on huolehtia siitä, että koeryhmään kuuluva lapsi osallistuu kokeilutoimipaikassa järjestettyyn kaksi vuotta kestäväseen esiopetukseen tai muuhun kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.²⁷

Lähtökohtana on, että kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan²⁸. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Kokeilukunta päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä.

²¹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020)

²² Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 1 mom.

²³ Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

²⁴ Opetustoimen kelpoisuusasetus (986/1998) 7 § (ks. myös HE s. 34).

²⁵ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 3 mom.

²⁶ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 3 mom.

²⁷ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 §

²⁸ Perusopetuslaki 35 § (1040/2014), Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 2 mom.

Kokeilukunta tekee huoltajan ilmoituksen perusteella päätöksen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistumisen päättymisestä kokeilutoimipaikassa²⁹.

Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena³⁰. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetusta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen³¹. Lapsen päivään voi kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta³². Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille on tehty pidennetyn oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti³³. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen³⁴.

Kaksivuotinen esiopetus voidaan toteuttaa kokeiluun osallistuvien kahden ikäluokan yhteisenä opetuksena. Lasten näkökulmasta asetelma tukisi oppimisen polun eheyttä ja mahdollistaisi joustavan oppimisen eteneminen taitojen ja tarpeiden mukaan ikäryhmästä riippumatta. Kahden ikäluokan ryhmässä opettaja voi myös hyödyntää kokeneempien lasten osaamista esiopetuksen käytäntöihin ohjaamisessa. Kokeilukunta kuitenkin päättää paikallisesti sopivasta tavasta muodostaa esiopetusryhmät kokeilun aikana.³⁵

Kokeilukunta voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta³⁶. Kokeilukunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään kokeilulainsäädännön sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁷.

Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksellä Kontiolahdesta kaksivuotiseen esiopetuskokeiluun valikoitui mukaan Päivänpaisteen päiväkotit. Kaksivuotinen esiopetuskokeilu alkaa 5-vuotiaiden omana ryhmänä, joka tekee tiivistä yhteistyötä päiväkodin tavallisen esiopetusryhmän sekä varhaiskasvatusryhmien kanssa. Riippuen tulevista ikäluokista, voidaan kokeilun puitteissa tulevilla toimintakausilla muodostaa ryhmät, joissa toimii rinnakkain sekä 5- että 6-vuotiaita lapsia. Tavoitteena on rohkeasti kokeilla erilaisia työtapoja, joilla voidaan kehittää esiopetusta.

---

²⁹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 3 mom.

³⁰ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 1 mom.

³¹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

³² Perusopetusasetus (852/1998) 4 §

³³ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustlain muuttamisesta, sivu 42 ja Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 3 mom.

³⁴ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

³⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 41-42.

³⁶ Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

³⁷ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § (ks. myös HE s. 42)

Ryhmään valituille lasten perheille lähetetään kirjeitse päätöksen kokeiluun valitumisesta sekä ohjeet, kuinka toimia valinnan jälkeen.

Ryhmän toiminnasta tiedotetaan huoltajia Kontiolahden varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käytäntöjen mukaisesti. Tarvittaessa tiedotuskäytäntöjä voidaan tarkentaa esiopetuksen vuosisuunnitelmassa.

2.3 Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Esiopetusta ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin sekä perusopetuslakiin ja asetukseen ja niiden nojalla annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin³⁸.

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus⁴¹ ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴².

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja⁴³. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään esiopetuksen tavoitteita käsittelevässä valtioneuvoston asetuksessa⁴⁴.

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten moninaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta⁴⁵. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana.

³⁸ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

⁴⁰ Perusopetuslaki 3 a § (163/2022)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁴³ Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

⁴⁴ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2-4 §

⁴⁵ Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kasvun ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä⁴⁶. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa kokeilukunnan vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava oppilashuolto ovat maksuttomia⁴⁷. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu⁴⁹.

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön⁴⁸. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaan tarvittaessa harkintaa käyttäen ja lasten ikäkausi huomioiden hyödyntää myös perusopetuslain mukaisia kurinpidollisia keinoja ja kasvatustieteen keskusteluja esiopetukseen soveltuvalla tavalla⁴⁹. Kokeilukunta laatii opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kaksivuotiseen esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvatustieteen keskustelun käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytapoista⁵².

2.4 Arvoperusta

Kaksivuotinen esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

⁴⁶ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

⁴⁷ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom. ⁴⁹ Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.

⁴⁸ Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

⁴⁹ Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

⁵² Perusopetuslaki 35 § (163/2022)

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten yksilöllisyyttä sekä monenlaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen ja huolenpitoon. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunnetaitojaan ja kauneudentajujaan. Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilöön liittyvästä ominaisuudesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia⁵⁰.

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden monenlaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta⁵¹.

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Kontiolahden kaksivuotinen esiopetuskokeilun arvoperusta nojaa vahvasti opetussuunnitelman arvoihin. Lisäksi se rakentuu Joensuun seudun opetussuunnitelmassa määritellyille arvoille, ja sitä täydentävät seudulliset kasvatuksen ja koulutuksen yhteiset arvot. Esiopetusyksikössä käytävä arvokeskustelu luo pohjan arvojen mukaisen pedagogiikan toteutumiselle.

⁵⁰ Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

⁵¹ Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

Joensuun seudun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvoperusta

Jokaisella lapsella on oikeus
- tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi   - oppia ja rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta   - oppia leikkien ja iloita oppimastaan   - kokeilla ja opetella uusia asioita   - tulla arvostetuksi omana yksilönään   - hyvään opetukseen ja huolenpitoon   - positiiviseen vuorovaikutukseen ja kannustavaan palautteeseen   - oikeudenmukaiseen kohteluun   - oppia kunnioittamaan muita   - ilmaista itseään ja ajatuksiaan   - käsitellä tunteita ja ristiriitoja turvallisessa ympäristössä   - vaikuttaa omiin asioihin   - tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen lapsuuteen   - ihmisarvoon   - tutustua suomalaiseen kulttuuriperintöön   - kokemukseen omasta arvokkaasta perheestä   - oppia terveitä elämäntapoja   - oppia elämään kestävän kehityksen mukaisesti

Joensuun seudun ja kasvatuksen ja koulutuksen arvoperusta

Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen arvot ovat oppiminen, hyvinvointi ja vastuullisuus. Arvot näkyvät esiopetusyksikön arjessa oppimisen ilon luomisena, hyvinvoinnin lisääntymisenä ja vastuullisen toiminnan toteuttamisena.

Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen arvot sekä kuinka ne näkyvät esiopetuksen arjessa
Oppiminen   - Oppimisen ilon löytäminen   - Oppimista tapahtuu kaikkialla   - Aktiivista ja kriittistä tietojen ja taitojen hankkimista   - Monipuolisia ja turvallisia oppimisympäristöjä   - Oppimista vuorovaikutuksessa   - Motivaation tukemista ja harjoittelua   - Oppimisen arviointia yhdessä ja yksin   - Elinikäistä oppimisen intoa   - Positiivista kannustamista
Hyvinvointi   - Tasavertaisia mahdollisuuksia oppilashuollon palveluihin   - Terveellisen elämäntavan edistämistä   - Tunnetaitojen oppimista ja kiusaamisen vastaista työtä   - Kannustavaa ja rohkaisevaa oppimisympäristöä   - Kaikkien lasten osallisuuden tukemista   - Hyväksyvän ilmapiirin rakentamista   - Osallisuuden tukemista

- Oman kulttuurin arvostamista
- Turvallisuuden tunteesta huolehtimista
- Perustarpeista huolehtimista

Vastuullisuus

- Vastuunottamista omasta oppimisesta
- Oman toiminnan seuraamuksien ymmärtämisen harjoittelua
- Ajan antamista oppimiselle
- Toisen mielipiteen kunnioittamista
- Kestävän elämäntavan opettelua
- Sovituissa päätöksissä pysymisen harjoittelua
- Resurssien oikeanlaista hyödyntämistä
- Henkilöstön osaamista
- Erilaisuuden hyväksymistä
- Eri yhteistyömuotojen kehittämistä
- Empaattisuutta

2.5 Oppimiskäsitys

Kaksivuotinen esiopetus perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Lapset opettelevat esiopetuksessa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Tavoitteena on, että sopivasti haastava toiminta sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Esiopetuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen

merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Kontiolahtelainen esiopetuksen oppimiskäsitys	
Jokainen lapsi saa: Oppia positiivisessa ympäristössä Oppia leikkien Oppia liikkuen Oppia tutkien	Oppia omista kokemuksista Oppia muiden kanssa, kuulua ryhmään Iloita oppimastaan Itselle sopivia haasteita

2.6 Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa kaksivuotisen esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tehtävän toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Se tukee heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestäväen elämäntavan omaksumiselle.

Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näissä perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Alla kuvataan lyhyesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä kullakin osa-alueella. Lisäksi mainitaan esimerkkejä siitä, miten laaja-alaisen osaamisen kehittymistä voidaan esiopetuksessa tukea. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista kuvataan tarkemmin luvussa neljä. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on otettu huomioon myös oppimisen alueiden määrittelyssä (luku 4.4).

Esiopetuksessa huomioidaan laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden tavoitteet toimintaa suunniteltaessa, päivittäisessä toiminnassa, arviointikeskusteluissa sekä toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä.

2.6.1 Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa heidän luottamustaan omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musiingin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisuja ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita. Heitä ohjataan katsomaan asioita monesta näkökulmasta, kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Esiopetuksen henkilöstö ohjaa lasten ajattelutaitoja ja luo pohdinnalle ja oivalluksille kannustavan ilmapiirin. Läsnaolo, hyvä vuorovaikutus ja sensitiivinen pedagoginen ote luovat hyvät puitteet. Leikin käyttö, yhtenä keskeisenä toimintamuotona, tukee ja antaa virikkeitä ajattelulle ja pohdinnalle. Esiopetuksen opettajan ja muun henkilöstön tehtävänä on yhdessä huolehtia, että päivittäin on riittävästi aikaa pysähtyä lapselle tärkeiden asioiden äärelle yhdessä ihmettelemään ja pohtimaan.

Ajattelu ja oppiminen	
Toiminnan tavoitteet: • Rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään omia ajattelun ja oppimisen taitojaan • Vahvistaa lasten luottamusta omaan osaamiseen • Tukea muistin ja mielikuvituksen kehittymistä • Kehittää lasten taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä • Sallia erehtyminen, kannustaa sinnikkyteen sekä yrittämään uudelleen	Toiminta: • Lorut, musisointi ja draamatoiminta • Leikit, pelit ja erilaiset ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävät • Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset • Kannustetaan kokeilemaan, kysymään ja kyseenalaistamaan • Rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia • Tunnistetaan lasten kanssa yhdessä lasten luonteen vahvuuksia • Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta • Lasten ajattelun ja oppimisen näkyväksi tekeminen pedagogisen dokumentoinnin avulla • Autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan • Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle

2.6.2 Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti, kielellisesti ja katsoimuksellisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Kulttuurisen monimuotoisuuden esille tuominen on tärkeää kaikille lapsille ja myös niissä esiopetusta antavissa yksiköissä, joissa lapset edustavat valtaväestöä. Lasten moninaiset kulttuuritaustat näkyvät esiopetuksessa esimerkiksi eri kulttuureihin kuuluvien juhlien viettämisellä, vierailuina, tarinoina, peleinä ja leikkeinä sekä monipuolisena eri kulttuureja esiin tuovina oppimisympäristöinä. Henkilöstön avoin, myönteinen ja kunnioittava suhtautuminen perheisiin ja kotien erilaisiin katsomuksellisiin näkemyksiin sekä perinteisiin muodostaa perustan rakentavalle ja osallistavalle vuorovaikutukselle.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Vahvistetaan lasten kykyä ilmaista itseään • Vahvistetaan lasten kuuntelemisen taitoja ja kykyä ymmärtää muita • Vahvistetaan taitoa olla vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa • Vahvistetaan taitoa tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä • Vahvistetaan lasten kykyä tunnistaa omia arvoja ja asenteita • Vahvistetaan omaa ja muiden kulttuurisen sekä katsomuksellisen taustan ymmärtämistä sekä kunnioittamista • Vahvistetaan luontevaa suhtautumista vieraisiin kulttuureihin • Vahvistetaan tietoisuutta omasta yhteisöstä, kulttuuriperimästä sekä ympäristöstä	Toiminta: • Myönteisten ihmissuhteiden luominen • Ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen • Vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen harjoittelu turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa • Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina • Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan • Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta • Lapsia kohdellaan arvostavasti • Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin • Harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista • Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen • Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden tapoja ja perinteitä • Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan • Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin

2.6.3 Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestäväan elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestäväan elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Heitä ohjataan myös pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Tunne- ja turvataitoja käsitellään pedagogisesti kaikissa luonnollisissa arjessa ilmenevissä ja lapsiryhmästä nousevissa tilanteissa. Tunnekasvatuksen asioita käsitellään yhteistyössä huoltajien kanssa. Henkilöstön luoma lapsen tarpeet huomioiva, turvallinen ja sensitiivinen ilmapiiri on ikätason mukaisen tunnekasvatuksen pohjana. Henkilöstön osaamista vahvistetaan, konsultaatioilla ja moniammatillisella yhteistyöllä.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Toiminnan tavoitteet:

- Vahvistetaan tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja itsesäätelyä
- Tukea vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisista huolehtimista
- Tukea turvataitojen harjoittelua
- Tukea omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä huolehtimista
- Vahvistaa arkielämän rytmin merkitystä opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa
- Tukea itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä

Toiminta:

- Opetellaan lasten kanssa havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita
- Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa
- Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti erilaisissa oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä
- Arjessa korostetaan ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä
- Kiinnitetään huomio monipuoliseen ja riittävään liikuntaan
- Lasten kanssa pohditaan yhdessä hyvää oloa edistäviä ja haittaavia tekijöitä

	• Kannustetaan ja tuetaan itsenäiseen toimintaan esimerkiksi pukemis- ja ruokailutilanteissa • Kannustetaan lapsia pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa • Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja • Lasten kanssa harjoitellaan teknologisten laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä

2.6.4 Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä.

Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvalukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Monilukutaito kehittyy leikin, ihmettelyn ja tutkimisen avulla vuorovaikutuksessa ympärillä olevien ihmisten kanssa. Lasten mieltä askarruttaviin kysymyksiin vastaaminen ja niiden yhteinen pohtiminen laajentavat lapsen ajattelua. Leikki yhtenä keinona on oiva tapa tarttua lasta kiinnostaviin ilmiöihin. Maailman ja sen ilmiöiden yhteinen ihmettely, havainnoiminen ja tutkiminen tukevat lasten monilukutaidon kehittymistä. Monilukutaidon kehittymisen kannalta onkin tärkeää, että lapsen aloitteisiin ja kysymyksiin vastataan eikä lasta jätetä yksin häntä askarruttavien asioiden kanssa.

Monilukutaito	
Toiminnan tavoitteet: - Vahvistaa erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja - Tukea lasten kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon kehittymistä - Tukea lasten kuvalukutaidon ja medialukutaidon kehittymistä - Vahvistaa kriittisen ajattelun taitoja henkilöstön avulla	Toiminta: - Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä - Nimetään erilaisia asioita ja esineitä yhdessä - Tarjotaan rikas tekstiympäristö, kuten digitaalinen ympäristö, sanomalehdet, kuvakirjat ja lasten tuotokset - Tarjotaan lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia leikkiloruja ja musiikkia - Henkilöstön rooli ja malli on merkityksellinen

2.6.5 Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	
Toiminnan tavoitteet: - Tukea lasten vuorovaikutustaitoja - Tukea oppimisen taitoja - Tukea vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa - Edistää lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja - Luoda ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä - Vahvistaa lasten loogista ajattelua - Vahvistaa tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä	Toiminta: - Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä - Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin - Hyödynnetään tieto- ja viestintälaitteita dokumentoinnissa, leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa

• Vahvistaa taitoa käyttää laitteita turvallisesti • Vahvistaa taitoa tuottaa sisältöjä yksin ja yhdessä käyttäen apuna tieto- ja viestintälaitteita esimerkiksi valokuvauksen avulla	• Kannustetaan lapsia kokeilemaan ja tuottamaan erilaisia sisältöjä itsenäisesti ja yhdessä muiden lasten kanssa tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen • Tutustutaan ohjelmoinnin periaatteisiin • Ohjataan lapsia tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön

2.6.6 Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämänsä vaikuttavissa asioissa⁵². Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja kestävä elämäntavan omaksumista.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan luontoon. Myönteiset kokemukset ja elämykset lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta vahvistavat luontosuhdetta. Samalla lapset oppivat hahmottamaan ympäristövastuullista toimintaa. Arjessa yhdessä tehdyt vastuulliset valinnat ja ratkaisut vahvistavat lasten osallisuutta ja opettavat kestävä elämäntapaa.

Esiopetuksessa edistetään lapsen osallisuutta. Lasten osallisuus ja mielenkiinnon kohteiden huomioiminen mahdollistetaan toiminnan ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa. Jokaiselle lapselle mahdollistetaan osallisuuden kokemus lapsen taitotasosta riippumatta. Luonnon ja lähiympäristön kunnioittaminen ja siitä huolehtiminen on osa esiopetuksen arkea. Lapsia ohjataan sosiaalisesti, ekologisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapaan.

⁵² YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Toiminnan tavoitteet:

- Vahvistaa oikeutta tulla kuulluksi
- Vahvistaa lapsen osallisuutta omaan elämään vaikuttavissa asioissa
- Tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja
- Vahvistaa lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemista ja aloitteisiin vastaamista
- Vahvistaa lapsen minäkuvaa, itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja
- Vahvistaa taitoja ymmärtää yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia
- Tukea lasten kestävän elämäntavan omaksumista
- Luoda myönteisiä kokemuksia ja elämyksiä lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta
- Vahvistaa lasten ympäristövastuullista toimintaa

Toiminta:

- Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa
- Pohditaan yhdessä yhteisten sääntöjen, toimintatapojen, ohjeiden, sopimusten ja luottamuksen merkitystä
- Lapset kohdataan arvostavasti ja heidän ajatuksiaan kuunnellaan
- Lapset saavat osallistua ja vaikuttaa omalla tavallaan
- Harjoitellaan ja tuetaan omien päätösten tekemistä
- Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua
- Tutustutaan luontoon ja tehdään yhdessä lasten kanssa vastuullisia valintoja ja ratkaisuja

2.7 Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia keskustella, mitä tässä luvussa määrätty esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten kaksivuotiselle esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla perusteiden luvun 2 mukainen luku. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestämistä koskevat keskeiset periaatteet kokeilukunnassa. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä.
2. kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä. Mikäli kunnan kokeilutoimipaikoissa on ns. joustavan esi- ja alkuopetuksen paikkoja, kuvataan tämä yhteistyö luvussa 3.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

3. perusteissa kuvattu esiopetuksen arvoperusta. Arvoperustaa voi täydentää kokeilukunnan virallisissa asiakirjoissa määritellyn arvoperustan pohjalta.
4. perusteissa kuvattu oppimiskäsitys.
5. perusteissa kuvattu laaja-alaisen osaamisen luku. Lukuun voi tehdä lisäyksiä paikallisesta näkökulmasta.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon esiopetuksen toimintakulttuuria käsittelevässä kokeiluopetussuunnitelman luvussa.

3. KASVUA JA OPPIMISTA TUKEVA TOIMINTAKULTTUURI

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagogista dokumentointia käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan ja kehitetään esiopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksen pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa neljä.

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Joensuun seudun esiopetussuunnitelma 2016

Kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Kehittämisen edellytyksenä on, että esiopetuksen henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien tietojen, arvojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on huomioitava ensisijaisesti lasten etu.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1 Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia

ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään erityisesti uusia toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Terveen itsetunnon ja oppimismotivaation varhaista tukemista korostetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Tunne siitä, että tulee hyväksytyksi ja arvostetuksi omana itsenään kaikkine puolineen luo perustan oppivalle yhteisölle erilaisine mielipiteineen ja tunteineen. Aikuisten hyväksyvä suhtautuminen kokeilukulttuuriin yrittämisine ja ehtymisineen luo lapsille mallin, joka kannustaa myös lasta kokeilemaa. Lasten hyvinvointi on sidoksissa ympärillä olevien aikuisten hyvinvointiin.

Oppivassa yhteisössä aikuiset heittäytyvät oppimaan yhdessä lasten kanssa. Se, ettei heti onnistuta, on sallittua ja yhteisö kannustaa yrittämään uudelleen. Yhteisössä ollaan kiinnostuneita kaikista lapsista ja aikuisista ja kaikkien tekemistä arvostetaan. Yrittämistä arvostetaan. Työyhteisön jäsenten erilaista osaamista hyödynnetään ja osaamista myös jaetaan.

Kehittävässä työotteessa tutkitaan ja kehitetään itseä työntekijänä sekä omia ja työpaikan toimintamalleja. Itsereflektio on edellytys ammatilliselle kasvulle, jossa olennaista on oman osaamisen tunnistaminen ja kehittäminen. Arvioinnin apuna käytetään mm. Edivan arviointilomakkeita. Arvioinnissa korostuvat henkilöstön sensitiivisyys ja tietoisuus omien asenteiden vaikutuksesta. Työyhteisön palaverikäytännöillä tuetaan avoimen ja arvostavan vuorovaikutuksen syntymistä sekä tiimin ja työyhteisön toimivuutta. Myös esimiestasolla toteutetaan suunnitelmallisesti osaamisen ja kokemusten vaihtamista sekä yhteistä suunnittelua ja arviointia. Varhaiskasvatusyksikön pedagoginen johtaminen on varhaiskasvatuksen perustehtävän laadusta vastaamista ja sen kehittämistä, jota toteutetaan mm. pedagogisen johtamisen vuosisirungon kautta jaettuna johtajuutena.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

- Lapset ja esiopetuksen henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan
- Yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille
- Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan kertomaan ajatuksistaan
- Uudenlaisten ja erilaisten toimintatapojen kokeileminen sekä niiden kehittäminen
- Vahvuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen
- Lapsia ja aikuisia kunnioittava ja huomaavainen käytös
- Kannustetaan kokeilemiseen, yrittämiseen sekä sinnikkyyteen
- Yhdessä tekeminen ja osallisuus
- Yksilölliset sopivat oppimisen haasteet sekä kasvun ja oppimisen tuki
- Lasten kokemus siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan sekä heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä
- Terve itsetunto ja oppimismotivaation tukeminen
- Henkilöstön kannustaminen itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen sekä ammatilliseen kehittymiseen

3.1.2 Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Esiopetuksessa olevan lapsen päivässä korostuu kokopäiväpedagogiikka, jolloin myös siirtymätilanteissa kuten ruokailussa ja ulkoilussa on huomioitava oppimisen iloa ja oivaltaminen. Näissä päivittäin toistuvissa tapahtumissa oppimistilanteita voidaan rikastuttaa leikillisyyttä, huumoria ja luovuutta käyttäen. Lasten arjessa ollaan mukana ja koetaan asioita yhdessä sekä varmistetaan, että lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Henkilöstön toiminnassa, läsnäolossa, vuorovaikutuksessa ja puheessa näkyy positiivinen työnote. Vahvuusperustaisessa pedagogiikassa vuorovaikutus on sensitiivistä, lämmintä sekä hyväksyvää ja ilmapiiri on myönteinen. Lasta rohkaistaan ja hänen itsetuntoaan tuetaan käyttäen positiivista pedagogiikkaa toimintatapana keskittyen vahvuuksiin ja onnistumisten huomaamiseen. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustetaan ja yhteisössä ym-

märretään leikin merkitys ja se on myös henkilöstön tietoisien kehittämisen kohteena. Ilmapiiri on leikkiin kannustava. Työntekijöiden läsnäolo leikissä vaihtelee suorasta osallistumisesta välilliseen vaikuttamiseen riippuen lasten tarpeista. Henkilökunnan vastuulla on antaa leikille aikaa ja tilaa ja mahdollistaa leikki. Lasten omatoimisessa leikissä lapset toteuttavat omia tavoitteitaan ja suunnittelevat leikin etenemistä. Lapset itse päättävät mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy. Henkilöstö mahdollistaa lasten pitkäkestoisen leikin mm. säilyttämällä lasten leikkirakennelmia ja pitämällä tarvittavia materiaaleja saatavilla.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

- Kannustetaan kokeilemaan, yrittämään, erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia
- Iloitaan onnistumisista ja oivalluksista
- Kannustetaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja
- Lasten leikille, leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa
- Kannustetaan leikkiin sekä ymmärretään leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle
- Kehitetään leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä
- Kannustetaan kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen

3.1.3 Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-

arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennakko-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Lapsen ja huoltajien osallisuutta edistävien työtapojen kehitetään siten, että mm. toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa huomioidaan huoltajien toiveet lasta koskevista asioista sekä lasten ideat, ajatukset ja mielipiteet. Osallisuutta ja oppimista edistäviä työmenetelmiä kehitetään kaikilla toiminnan tasoilla. Jokaisella lapsella on oikeus näkemyksensä ilmaisemiseen ja hänen tulee saada tarvittaessa siihen ohjausta. Mielipiteen muodostamisen pohjaksi lapsen tulee saada tietoa hänelle ymmärrettävässä muodossa. Lasten mielipide tulee selvittää tarvittaessa eri keinoin vaikkapa satujen avulla tai käyttämällä erilaisia apuvälineitä, kuten kuvakortteja. Lapselle on kerrottava asiasta, johon häneltä toivotaan näkemystä ja siihen liittyvistä eri ratkaisuvaihtoehdoista hänen oman kehitystasonsa mukaisesti. Yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen esiopetuksen toteuttamisen tueksi voidaan käyttää mm. materiaalia Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, josta saa työkaluja oman työyhteisön tasa-arvotilanteen havainnointiin ja kehittämiseen tai miten sukupuolisensitiivistä esiopetusta voi konkreettisesti toteuttaa.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

- Edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa
- Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan
- Lasten ja huoltajien osallisuus toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa
- Kannustetaan lapsia ilmaisemaan näkemyksiään ja tarpeitaan
- Lasten ideoiden ja aloitteiden huomioiminen toiminnassa
- Lasten nonverbaalisen viestinnän huomioiminen
- Kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä
- Ohjataan kantamaan vastuuta lasten itse tekemistä päätöksistä
- Keskustellaan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista
- Yhdenvertainen kohtaaminen ja kohtelu
- Sukupuolisensitiivisyys
- Tuetaan lasten identiteetin ja itsetunnon kehitystä myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella

3.1.4 Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi.

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentamisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

- Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa
- Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus
- Arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta
- Keskustellaan erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista
- Luodaan uusia tapoja toimia yhdessä
- Edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä
- Kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla
- Ymmärretään kielen keskeinen merkitys lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteetin rakentamisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa
- Rohkaistaan käyttämään kieltä monipuolisesti ja huomioidaan lasten kielelliset lähtökohdat
- Kielellisenä mallina oleminen lapsille
- Monikielisyyden näkyväksi tekeminen

3.1.5 Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan kävelyä ja pyöräilyä oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen

matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoaan tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävään elämäntapaan liittyvää kasvatusta.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

- Terveellisten, turvallisten ja liikunnallisten elämäntapojen arvostaminen
- Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona ja vältetään pitkäkestoista istumista
- Kannustetaan huoltajia ja lapsia suosimaan esimerkiksi kävelyä ja pyöräilyä esiopetuksen matkoilla
- Mahdollistetaan rauhoittuminen ja lepo päivän aikana
- Tarjotaan monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa
- Luodaan kiireetön ja keskittymistä edistävä ympäristö
- Pidetään huolta fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta
- Kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää ei sallita (Kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma)
- Tuetaan lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittamista ja kehittymistä
- Tunnistetaan ja ratkaistaan lasten välisiä ristiriitoja rakentavasti yhdessä lasten kanssa
- Läsnä olominen ja vuorovaikutustilanteiden ohjaaminen
- Tapaturmien suunnitelmallinen ehkäiseminen ja seuranta

- Turvallisuuskasvatus
- Tiloista, välineistä ja leluista huolehtiminen
- Huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys
- Vastuullinen suhtautuminen luontoon ja ympäristöön
- Edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästävyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä
- Kannustetaan kestävään elämäntapaan

Esiopetuksessa hyvinvointi muodostuu turvallisesta kasvua ja oppimista tukevasta ympäristöstä, yhteistyöstä huoltajien kanssa sekä lapsen kasvun ja oppimisen tuesta. Turvallisuuteen liittyviä asioita käydään yhdessä läpi sekä henkilöstön että lasten kanssa. Varhaiskasvatusyksikön pelastussuunnitelma ja turvallisuussuunnitelma käydään läpi joka syksy toimintakauden alussa henkilöstön kanssa. Keskeistä teemoja esiopetuksen hyvinvoinnissa ovat mm. tunnetaidot sekä yhteistyö- ja kaveritaidot, ryhmäytyminen ja yhteisöllisyys. Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja opetetaan tunnistamaan, ilmaisemaan sekä säätämään erilaisia tunteita. Lapsia ohjataan kestävään elämäntapaan mm. opettelemalla lajittelua ja käyttämään huolellisesti leluja ja muita tavaroita. Lapsia ohjataan myös toimimaan toiset huomioon ottaen.

3.1.6 Vahvuusperustainen pedagogiikka

Kontiolahden alueen esiopetusta ohjaa vahvuusperustaisen pedagogiikan ajattelu- ja toimintatavat. Vahvuusperustaisen pedagogiikan tavoitteena on tunnistaa lasten vahvuuksia sekä antaa kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta vahvuuksien käyttämisestä. Lisäksi vahvuusperustaisen pedagogiikan tavoitteena on tehdä lasten onnistumiset näkyviksi. Esiopetuksen tärkeänä tehtävänä on tunnistaa ja laajentaa lasten taitoalueita sekä kiinnostuksen kohteita. Tämä tapahtuu parhaiten lasten osallisuutta sekä toimijuutta tukemalla. Vahvuuksien tunnistaminen ja lasten onnistumisten huomaaminen kasvattaa lasten itsetuntoa, lisää uskoa omiin mahdollisuuksiin sekä lujittaa lasten myönteistä käsitystä itsestään. Lasten luonteenvahvuuksien kehittämisen edellytyksenä on lasten ja henkilöstön välinen vuorovaikutus, jossa henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina lapsille.

Luonteenvahvuuksia ovat esimerkiksi:

Ystävällisyys	Sinnikkyys	Reiluus	Ryhmätyötaidot	Rohkeus
Rehellisyys	Luovuus	Oppimisen ilo	Itsesääätely	Myötätunto
Rakkaus	Uteliaisuus	Kiitollisuus	Innokkuus	Harkitsevaisuus

3.1.7 Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Esiopetuksessa huolehditaan koko esiopetuksen yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti Kontiolahden kunnan kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman mukaisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä.

Olennaisinta on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa harjoitellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti MINIVERSO-menetelmän mukaisesti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Lapsille, heidän huoltajilleen sekä esiopetuksen henkilöstölle tulee antaa tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja esiopetuksen toimintatavoista näissä tilanteissa.

Kiusaaminen voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamiseen.

Fyysinen	Psyykinen	Sanallinen
• Lyöminen • Potkiminen • Kamppaaminen • Nipistely • Esteenä oleminen • Vaatteiden repiminen • Leikkien sotkeminen • Hiekan ja kivien heittäminen	• Uhkaileminen • Kiristäminen • Manipulointi • Ilveily, ilmeily • Poissulkeminen • Leikin sääntöjen muuttaminen • Selän takana puhuminen • Puhumatta jättäminen	• Nimitteleminen • Härnääminen • Haukkuminen • Pilaileminen • Lällättäminen • Vaatteiden ym. kommentoiminen

Esiopetuksen henkilöstön tulee toimia kiusaamista ennaltaehkäisevästi, tunnistaa kiusaaminen, puuttua siihen yhdessä sovituilla tavoilla sekä arvioida ja havainnoida lasta. Kiusaamiseen puuttumisesta keskustellaan aina myös huoltajien kanssa. Esiopetusyksikkö kirjaa omaan kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan ne konkreettiset toimenpiteet, joilla kiusaamista ehkäistään, miten kiusaamiseen puututaan sekä kuinka suunnitelman toteuttamista arvioidaan. Ryhmäkohtainen kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma laaditaan joka syksy yhteisesti sovittujen esiopetuksen arvojen mukaisesti. Suunnitelma arvioidaan vähintään kerran toimintakauden aikana ja kokonaisarvio tehdään toimintakauden lopussa.

3.2 Oppimisympäristöt

Esiopetuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁵³. Oppimisympäristön käsite on laaja, sillä oppimista voi tapahtua kaikkialla, erilaisissa olosuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan muun muassa tiloja, paikkoja, yhteisöjä, toimintatapoja, käytäntöjä, teknologiaa ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa oppimisympäristöjä kehitetään siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Laadukkaat oppimisympäristöt ruokkivat kokeilun ja oppimisen halua ja luovat mahdollisuuksia yhdessä toimimiseen. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon fyysisiä oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä. Lähiluontoa ja luontoympäristöjä käytetään säännöllisesti eri oppimisenalueiden oppimisympäristöinä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko keholaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Esiopetuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

---

⁵³ Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa valalla olevien stereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös esiopetuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontuelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kokeillaan ja kehitetään tieto- ja viestintäteknologian pedagogista käyttöä. Monet digitaaliset ohjelmat tarjoavat lapsille muun muassa kiinnostavia mahdollisuuksia havainnointiin, uusien taitojen kokeiluun ja välittömään palautteeseen. Digitaalisten välineiden käyttö avaa lapsille mahdollisuuksia laajentaa vuorovaikutusta, tehdä yhteistyötä sekä tutustua uusiin asioihin, ihmisiin ja kulttuureihin. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään kokeilukunnan määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä muuttamalla ja rikastamalla lapsille tarjotaan uusia oppimisen mahdollisuuksia kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

Oppimisympäristöissä tulee ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet, ikärakenne ja muunneltavuus, pienryhmätoiminta ja pedagogiset ratkaisut. Myös lasten mielenkiinnon kohteet sekä monipuoliset ja erilaiset leikkimahdollisuudet huomioidaan oppimisympäristöissä. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, että tavarat, lelut sekä pelit ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla. Lisäksi on tärkeää huomioida kuinka lasten ja henkilöstön sosiaaliset suhteet ja esim. turvallisuuden tunne näkyvät erilaisissa ympäristöissä ja kuinka niiden kehitystä voidaan tukea oppimisympäristöjä muokkaamalla.

Liikkumisen merkitystä korostetaan oppimisympäristöjen suunnittelussa.

Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen muokkaamiseen ikä- ja taitotasonsa mukaisesti. Eri oppimisympäristöihin liittyvistä asioista, säännöistä ja ohjeista kes-

kustellaan lasten kanssa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua oppimisympäristöjen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin esim. vanhempaintilaisuuksissa sekä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Elämyksiä erilaisissa oppimisympäristöissä voidaan lisätä mm. tutustumalla huoltajien ammatteihin, työpaikkoihin sekä huoltajien ja lasten harrastuksiin.

Sosiaalisessa oppimisympäristössä tulee huomioida lasten yksilöllisyys, osallisuus ja ryhmän vuorovaikutus. Yhteisöllisyys alkaa kehittyä lasten toimiessa yhdessä. Päivän aikana lapset toimivat pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa sopivan kokoisissa ryhmissä. Ryhmiä muodostettaessa eri tilanteissa huomioidaan toiminnan tavoitteet, pedagogiset näkökulmat sekä lasten toiveet. Pienempiä ryhmiä muodostettaessa otetaan huomioon kulloisenkin lapsiryhmän rakenne, lasten kehitykselliset tarpeet sekä leikki- ja vuorovaikutustaidot. Pienissä ryhmissä toimiminen mahdollistaa lasten havainnoinnin, ohjauksen ja opetuksen. Ryhmien toimivuutta arvioidaan säännöllisissä.

Psyykkisen oppimisympäristön on tärkeää olla turvallinen, monenlaiset tunteet salliva ja erilaisuutta hyväksyvä. Lasten psyykkistä turvallisuutta voidaan edistää vahvistamalla tunnetaitoja ja itsetuntoa. Henkilöstön tehtävä on luoda ilmapiiri, joka on turvallinen ja hyväksyvä. Hyvä oppimisympäristö tarjoaa lapselle iloa, viihtyisyyttä sekä kehityksen ja oppimisen mahdollisuuksia. Lapsi saa kokea olevansa ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Vuorovaikutus yhteisössä on avointa ja kiireetöntä.

Oppimisympäristöt

- Esiopetuksen käytettävissä olevat sisä- ja ulkotilat
- Myönteinen ja turvallinen työskentelyilmapiiri
- Käytettävissä oleva lähiympäristö
- lähiluonto ja -metsä
- leikki- ja liikuntapaikat
- päiväkodit ja koulut
- Yhteistyökumppanit
- kirjasto
- seurakunnat
- kulttuuripalvelut
- paikalliset yritykset ja järjestöt
- vierailut huoltajien työpaikoille
- Tieto- ja viestintäteknologia
- pedagoginen laitteiden hyödyntäminen

Fyysinen ulottuvuus • Lasten osallisuus oppimisympäristöjen suunnittelemisessa ja rakentamisessa • Kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen, turvallinen ja esteetön oppimisympäristö • Monipuoliset ja turvalliset leikki- ja toimintavälineet, jotka ovat lasten saatavilla • Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys, tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys huomioidaan oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä • Tieto- ja viestintäteknologian pedagoginen käyttö	Psyykkinen ulottuvuus • Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat • Turvallinen, muita kunnioittava ja yhteisvastuullinen oppimisympäristö • Erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua • Henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä • Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan
Sosiaalinen ulottuvuus • Inklusiivisuus, yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo • Yhdessä kokeilemiseen, toimimiseen, tutkimiseen ja lasten uteliaisuuteen kannustava oppimisympäristö • Huomioidaan lapsen ja henkilöstön sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus • Myönteinen, avoin, turvallinen, kannustava, rohkaiseva ja kii-reetön ilmapiiri • Lasten ja huoltajien osallisuus	Kognitiivinen ulottuvuus • Laadukas oppimisympäristö lisää oppimisen halua sekä tukee lasten luontaista uteliaisuutta • Ohjaa leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokeilemiseen • Mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteilla ja koko keholla • Kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta edistetään • Tuodaan näkyväksi kulttuurinen moninaisuus

Oppimisympäristöjen arviointi ja kehittäminen:

Oppimisympäristöjen turvallisuutta ja toiminnallisuutta tulee arvioida päivittäin toiminnan yhteydessä ja mahdollisiin epäkohtiin on puututtava välittömästi. Oppimisympäristöjen arvioinnissa kiinnitetään fyysisten ulottuvuuksien lisäksi sosiaalisiin sekä psyykkisiin ulottuvuuksiin ja siihen, kuinka ne tukevat lapsen toimintaa, kasvua ja kehitystä. Toiminnan fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus on kaikkien kasvattajien vastuulla. Henkilöstön vastuulla on varmistaa, että jokaisella lapsella on kaikissa tilanteissa turvallinen olo. Oppimisympäristöjä arvioidaan yhdessä lasten kanssa kasvatus- ja opetustilanteissa, sekä työyhteisön henkilöstön kesken. Oppimisympäristöjen arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa yhteisesti sovittuja arviointimenetelmiä mm. Edivan Varhaiskasvatusympäristön arviointilomaketta.

3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteena on, että varhaiskasvatus, kaksivuotinen esiopetus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on kokeilukunnalla. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä kokeilukunnan johdolla. Kokeilukunta vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Esiopetuksen yhteistyötahot

- Huoltajat
- Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstö, erityisesti alkuopetus
- Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö
monialainen yhteistyö: lasten neuvola, lastensuojelu, terapeutit, psykologit, lääkärit, perheneuvola
- Lähiympäristön toimijat: päiväkodit, esikoulut, koulut, ammatilliset oppilaitokset, ammattikorkeakoulut, yliopisto, liikuntaseurat, kirjasto, museot, teatterit sekä muut lähiympäristön toimijat
- Muut yhteistyötahot: järjestöt, seurakunta, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut

3.3.1 Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä edistetään opetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana yhteistyötä vahvistetaan erityisesti alkuopetuksen kanssa, jotta lapsen oppimisen polun jatkumoa turvataan ja yhdessä oppimista vahvistetaan. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen oppilashuollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan. Esiopetuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee esiopetuksen tavoitteita. Muita esiopetuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla⁵⁴.

Monialainen yhteistyö:

Yhteistyön ensisijaisena tavoitteena on lisätä lapsen hyvinvointia. Monialaista yhteistyötä toteutetaan lapsen kasvun ja kehityksen tukena mm. kuraattoripalvelujen, SIUN SOTE-palveluiden, kuten varhaisen tuen, perhetyön, lapsiperheiden kotipalvelun ja perheneuvoloiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on saatavilla esiopetuskokeilun lapsiryhmälle. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii mm. konsultoivana asiantuntijana ja yhteisopettajana, jonka puoleen voi kääntyä, kun monialaiselle yhteistyölle on tarvetta.

Monialaista yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteisissä tapaamisissa. Yhteistyön tavoitteena on laadukas huoltajien luvalla tapahtuva tiedonsiirto, joka tukee toimintaa lapsen esiopetuksen järjestämiseksi. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa erikoissairaanhoidon sekä lastensuojelun kanssa. Monialaista yhteistyötä tehdään huoltajien suostumuksella ja heidän asiantuntemustaan lapsen asioissa hyödynnäten. Esiopetuksen henkilöstön ammattitaitoa hyödynnetään moniammatillisessa yhteistyössä.

Kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa yhteistyötä tehdään eri toimijoiden kanssa toiminnan ja tapahtuman luonteesta riippuen ja lapsen ja lapsiryhmän tarpeesta lähtien. Kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa moniammatillinen yhteistyö on keskiössä. Yhteistyötä toteutetaan esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja varhaisriityiskasvatuksen toimijoiden, oppilashuollon, alkuopetuksen, terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden henkilöstön sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa.

---

⁵⁴ Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

Lähikoulujen kanssa tehtävällä yhteistyöllä edesautetaan yhtenäisen oppimispolun rakentumista sekä oppimisen ja tuen jatkumoa esiopetuksesta alkuopetukseen. Kulttuuri- ja tiedeyhteisöt tarjoavat monipuolisia palveluita ja kokemuksia lapsiryhmille.

3.3.2 Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasavertainen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Laadukas palvelunohjaus ennen lapsen esiopetukseen hakemista on osa yhteistyötä. Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on kokeilukunnalla.

Yhteistyö esiopetuksen aikana edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään sekä osallistua toiminnan tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Kanustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetusavustuksista, kuljetuksista sekä oppilashuollon palveluista sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Huoltajia informoidaan säännöllisesti esiopetusryhmän toiminnan tavoitteista ja sisällöistä. Informoinnissa hyödynnetään huoltajien kanssa yhdessä sovittuja tapoja, joita voivat olla esim. viikko-ohjelma eteisessä, sähköposti tai WILMA-viesti

tulevasta toiminnasta. Päivittäisten kuulumisten vaihdon yhteydessä keskustellaan toiminnan tavoitteista ja siitä, kuinka ne ovat tukeneet esiopetusta. Yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään vahvuusperustaisen pedagogiikan mukaisesti. Lapsen onnistumiset sekä vahvuudet jaetaan huoltajien kanssa päivittäin.

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus tukee myös kaksivuotisen esiopetuskokeilun lapsia ja perheitä. Palveluohjauksen tavoitteena on turvata asiakkaille yhdenmukainen palvelu, antaa tietoa ja ohjausta kaksivuotisesta esiopetuksesta, siihen hakemisesta ja esiopetusta täydentävästä varhaiskasvatuksesta. Luottamuksellisen suhteen vaaliminen lapsen ja huoltajan kanssa alkaa ensimmäisestä yhteydenotosta esiopetukseen sekä esiopetuspaikkaan tutustumisesta. Esiopetuksessa noudatetaan soveltuvien osien varhaiskasvatuksen ohjeistusta aloituskäytännöistä. Yhteistyön keskeisenä tavoitteena on lapsen edun toteutuminen, joka perustuu esiopetuksen lainsäädännössä asetettuihin tavoitteisiin ja asiakirjoihin.

Kaksivuotisen esiopetuksen alussa avataan huoltajille toiminnan tavoitteita, tehtävää ja toimintatapoja painottaen erityisesti leikin, tunnetaitojen ja yhteistyötaitojen osuutta. Huoltajien kanssa yhteistyössä laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma sekä keskustellaan kasvun ja oppimisen etenemisestä lapsen vahvuuksien ollessa keskiössä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja vuorovaikutus lapsen esiopetuspäivästä, luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Esiopetuksen henkilöstön vastuulla on osaltaan mahdollistaa huoltajien osallisuus sekä toimia aloitteellisesti yhteistyössä.

3.3.3 Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään siirtymäkäytäntöjä ja siirtymiin liittyvää ammatillista yhteistyötä suunnitelmallisesti. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Kokeilukunta luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Kokeilun aikana kehitetään erityisesti yhteistyötä alkuopetuksen kanssa. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa

olevia säännöksiä⁵⁵. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

Päivänpaisteen päiväkodissa luodaan käytännöt siirtymä- ja nivelvaiheisiin, joissa noudatetaan Kontiolahden varhaiskasvatuksen, esi- perusopetuksen käytäntöjä. Toimintaa suunniteltaessa otetaan huomioon lähiyhteistyötahot ja tavoitteena on erilaisten yhteistyökuvioiden rohkea kokeilu kuntastrategian mukaisesti. Tavoitteena on, että lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen on mahdollisimman luonteva ja tulevat oppimisympäristöt tulevat tutuksi jo esiopetusaikana.

Siirtymäkäytäntöjen periaatteita on luettavissa luvussa 2.3 Kaksivuotinen esiopetus osana oppimisen polkua.

3.3.4 Joustava esi- ja alkuopetus

Joustavaa esi- ja alkuopetusta järjestetään Kontiolahden alueella tiiviimmin Ontolassa, Kontioniemessä ja Kontiolahden yhtenäiskoulussa elokuusta 2021 alkaen. Muissa esiopetuksen yksiköissä joustavaa esi- ja alkuopetusta järjestetään yksikökohtaisesti toiminta edellytysten mukaisesti.

Joustavassa esi- ja alkuopetuksessa lapsilla on mahdollisuus siirtyä joustavasti esiopetuksen toimintatavoista peruskouluun omien valmiuksien mukaisesti. Koulun rakenteet mahdollistavat erilaisten oppijoiden ja eri kehitysvaiheissa olevien koulutulokkaiden vastaanottamisen. Esiopetus ja koulu toimivat tiiviissä yhteistyössä ja lapset saavat toimia oman kotiryhmän lisäksi eri-ikäisistä lapsista koostuvissa ryhmissä. Samanaikaisopettajuus ja useamman aikuisen yhteistyö mahdollistavat oppimisympäristöjen luomisen, joissa lasten aktiivinen toiminta lähikehityksen vyöhykkeellä ja vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa on mahdollista. Lapselle voidaan luoda yksilöllinen oppimispolku äidinkielen ja matematiikan tai oppimaan oppimisen taidoista.

Joustavan esi- ja alkuopetuksen tiimin voivat muodostaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen las-

---

⁵⁵ Perusopetuslaki 40–41 § (642/2010)

tenhoitaja, luokanopettaja, laaja-alainen erityisopettaja sekä koulunkäynnin ohjaaja. Joustavaa esi- ja alkuopetusta voidaan toteuttaa vuosiluokkiin sidotusti tai vuosiluokkiin sitomattomasti. Vaikka opetusta toteutetaan joustavan periaatteen mukaisesti, lapset kuuluvat hallinnollisesti aina jonkin vuosiluokan oppilaisiin. Yhteisopettajuutta voidaan toteuttaa eri tavoin tavoitteista tai ryhmittelystä riippuen. Yhteistyön aikana lapsia ryhmitellään eri tavoin riippuen siitä, mitä työskentelyn tavoitteiksi on asetettu. Lapset voidaan ryhmitellä esimerkiksi tasakokoisiksi ryhmiksi, taitotason tai oppimistyylin mukaisiksi ryhmiksi. Esi- ja alkuopetuksen vuosiluokkiin sitomatonta opetusta varten voidaan muodostaa opintokokonaisuudet esimerkiksi esiopetuksen oppimiskokonaisuuksien perusteella.

Arviointiin osallistuvat lapset, esiopetuksen ja koulun henkilöstö sekä huoltajat. Arvioinnin myötä tehdään lapsen oppiminen näkyväksi ja kehitetään toimintaa. Esiopetuksessa arvioinnin avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Alkuopetuksessa arviointi kohdistuu oppilaan oppimiseen, työskentelyyn ja käyttäytymiseen. Arvioinnin tulee olla monipuolista (monta kertaa, monella eri tavalla) ja eri lähteisiin perustuvaa. Arvioinnin tulee perustua esiopetuksen ja koulun yhteiseen arviointisuunnitelmaan.

Kokeiluryhmän osallistuminen joustavaan esi- ja alkuopetukseen suunnitellaan kokeiluryhmän ja yhteistyökoulun toimesta ja tarkennukset kirjataan yksikköjen vuosisuunnitelmaan.

3.4 Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään kaksivuotisen esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja yhteistyöstä. Tekstissä voi käyttää perusteiden luvun 3 tekstiä, mutta sitä on tarkoituksenmukaista muokata paikalliseksi, opettajan ja muun esiopetuksen henkilöstön toimintaa tukevaksi.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen toimintakulttuurin paikallisen kehittämisen tavoitteet. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden luvun 3.1 määräyksiä toimintakulttuurin kehittämisestä ja sitä ohjaavista periaatteista:
  - oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
  - oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo
  - osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
  - kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus
  - hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

2. Esiopetuksen oppimisympäristöt perusteiden luvun 3.2 määräysten mukaisesti
3. Yhteistyö esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa perusteiden luvun 3.3 määräysten mukaisesti
  - yhteistyö esiopetuksessa
  - huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö
  - yhteistyö siirtymävaiheissa

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Kaksivuotista esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaksivuotinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu antaa hyviä mahdollisuuksia rohkeasti kokeilla uusia toimintatapoja ja kehittää toimintakulttuuria. Kokeilulaki korostaa esiopetuksen vaikuttavuuden, lapsen eheän päivän ja yhtenäisen oppimisen polun merkitystä ja samalla haastaa kehittämään näitä. Kokeilussa etsitään uusia tapoja kahden ikäluokan yhteiselle laadukkaalle työskentelylle ja oppimiselle. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään aiemman varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa olevien lasten kanssa. Samalla kehitetään entistä sujuvampia siirtymäkäytäntöjä. Kokeiluun osallistuminen edellyttää myös muuta kehittämistä kaksivuotisen esiopetuksen onnistumiseksi. Tällaisia ovat muun muassa palveluohjauksen kehittä-

minen, lasten kuljetusten sujuva järjestäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon palvelujen ulottuminen viisivuotiaille.

Toimintakulttuuri vaikuttaa esiopetuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Esiopetuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin perustan muodostaa oppiva yhteisö, jossa henkilöstö jatkuvan pedagogisen keskustelun, pohdinnan ja reflektion avulla pyrkii kehittämään itse omaa toimintaansa. Olennaista tällaisessa toimintakulttuurissa on avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa yritys ja erehtyminen ovat sallittuja. Henkilöstö ja lapset oppivat ja opettelevat asioita yhdessä tekemällä ja kokeilemalla. Kaikkien kokemus osallisuudesta ja kuulumisesta yhteisöön tasavertaisena jäsenenä on keskeistä ja siksi onkin tärkeää, että yhteisöllisyyden ja me -hengen muodostumista kehitetään tavoitteellisesti alusta alkaen. Toimintakauden alussa mietitään ja kirjataan vuosisuunnitelmaan esiopetuksen keskeiset toimintatavat ja tavoitteet huomioiden mm. lasten osallisuus ja hyvinvointi.

Pedagogisen johtaminen tukee suunnitelmallista esiopetuksen ja täydentävän varhaiskasvatuksen kehittämistä pedagogisen dokumentoinnin ja arvioinnin avulla. Esiopetusta kehitetään esiopetuksen esimiehen johdolla huomioiden myös kaikille yhteiset painopisteet sekä strategian mukaiset tavoitteet. Pedagogista johtamista tuetaan esimiesten yhteisissä palaverissa mm. vertaisoppimisen kautta sekä luomalla rakenteita johtamisen tueksi sekä kouluttamalla esimiehiä. Pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelman avulla huomioidaan toistuvat pedagogisen johtamisen asiakokonaisuudet sekä vastuunjaon yksikön johtajan ja tiimien kesken.

Pedagogiseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen esiopetuksen opettajalle varataan lapsiryhmätyön ulkopuolista aikaa työnantajan ohjeistuksen mukaisesti. Kokeiluryhmän varhaiskasvatussyksikössä toimii pedatiimi, johon kuuluu

yksikön esimiehen lisäksi ryhmien tiimivastaavat ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Pedatiimin avulla käydään pedagogista keskustelua yhdessä sovitusti esiopetukseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista ja kehitetään ja vahvistetaan pedagogisesti perusteltua toimintakulttuuria yksikössä. Tiimivastaava vastaa, että pedatiimissä yhdessä sovitut asiat keskustellaan myös omassa tiimissä ja että omasta tiimistä nousevat yhteiset pedagogiset asiat viedään vastaavasti pedatiimiin. Esimiehen tuella, reflektoinnin, keskustelun ja yhteisen arvioinnin avulla kehitetään ja vakiinnutetaan oppimista ja osallisuutta edistävää toimintakulttuuria vastaamaan kaksivuotisen esiopetuksen kokeilulain ja opetussuunnitelman perusteiden vaatimuksia.

4. OPETUKSEN TAVOITTEET JA PEDAGOGINEN TOUTEUTTAMINEN KAKSIVUOTISESSA ESIOPETUKSESSA

4.1 Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.6) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Ne ovat osa vähitellen kehittyviä oppimisen taitoja, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Leikkiin perustuvat sekä kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn tavoitteita ja he tietävät, mitä

heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Esiopetuksessa olevien lasten työskentelytaidot ovat kuitenkin vasta kehitymässä, joten opettaja vastaa siitä, että lapset saavat kokemuksia ja ohjausta eri tiedon ja taidon aloille sopivista työtavoista. Leikkiä, havainnointia, tutkimista ja fyysistä aktiivisuutta sisältävät työtavat ovat keskeisiä. Erilaiset työtavat tuovat myös vaihtelua lasten päiviin ja viikkoihin. Muun muassa riehakkaan leikin jälkeen lapset tarvitsevat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä työskentelemään jollain muulla tavalla.

Leikki on lapsille ominainen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. Erilaiset leikit edistävät lasten kehitystä, hyvinvointia ja tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia keksiä, harjoitella ja opetella uusia asioita. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittäminen tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeinen työtapasi esiopetuksessa.

Opettajan ja muun henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, osallistua, ohjata ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä. Lapsia kannustetaan tekemään leikeissä aloitteita ja ohjataan ottamaan toiset huomioon. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden toteuttaa erilaisia oppimiskokonaisuuksia. Leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan luontevasti yhdistää erilaisia työtapoja, kuten draamaa, liikuntaleikkejä sekä leikillistä lukemista ja kirjottamista. Leikin aiheet voivat vaihdella lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan vakavista teemoista hassutteluun ja ajankohtaisiin aiheisiin.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, päätelmiä sekä keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin ja kokeilemaan niitä. Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu havainnointia, kysymysten muotoilua, tiedon hankintaa, kokeilua, päättelyä, ratkaisujen keksimistä sekä dokumentointia ja tulosten esittämistä. Dokumentit ja tulosten esittäminen tuovat näkyväksi lasten ajattelua ja tiedon kehittymistä sekä vahvistavat lasten osallisuuden kokemusta.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalisten välineiden ja ohjelmien suunnitelmallinen hyödyntäminen rikastaa oppimista ja leikkiä. Monipuolisia tarjouksia sisältävät oppimisympäristöt luovat tilaisuuksia eriy-

tää lasten oppimista, sitoutua pitkäkestoiseen leikkiin ja kerrata opeteltua. Onnistumisen kokemuksilla ja työtapoihin liittyvällä kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearviointin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Esiopetuksen työtavat vaihtelevat toiminnan sisältöjen ja lapsiryhmien koon, tarpeiden, lasten kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja toiveiden mukaan. Lapset ottavat osaa suunnitteluun iän ja kehitystason mukaisesti esim. esittelemällä kotona tai harrastuksessa opittuja taitoja, joita voi hyödyntää työtapana esiopetuksessa. Henkilöstö osaa joustaa omista suunnitelmistaan ja toimia lasta kuunnellen, siten että mielenkiinto ja motivoituminen säilyvät. Työtapojen toimivuutta ja mielekkyyttä arvioidaan jatkuvasti työn ohessa, myös lasten kanssa.

Esiopetuksen oppimisympäristöissä tulee olla erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja sekä havainto- ja työvälineitä. Esiopetusryhmissä tulee olla myös mahdollisuus käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa opetuksessa. Esiopetuksen työtapoina käytetään myös draamakasvatusta, kuuntelemista, keskustelua, lukemista, loruja, kertomista, laulamista, käsillä tekemistä, monipuolista liikuttamista, pelaamista, luontoon tutustumista, vierailuja ja retkiä. Erityisesti pitkäkestoiseen leikkiin voidaan yhdistää erilaisia työtapoja sekä myös erilaisia oppimiskokonaisuuksia.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen osa kaksivuotisen esiopetuksen suunnittelua, toteuttamista sekä toiminnan arvioimista ja kehittämistä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnoinnin, dokumenttien kokoamisen ja näiden tulkinnan avulla tarkastellaan ja arvioidaan pedagogista toimintaa. Dokumentit voivat olla muistiinpanoja, valokuvia, lasten töitä tai vaikkapa videoita yhteisestä tekemisestä. Dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetusryhmän toiminnasta sekä kunkin lapsen kehittymisestä ja oppimisesta sekä ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista. Dokumenttien avulla opettaja voi tehdä kunkin lapsen oppimista ja kehittymistä näkyväksi ja samalla motivoida lasta oppimaan.

Pedagoginen dokumentointi on osa opettajan ja muun henkilöstön työtä ja osa dokumentoinnista voi olla vain henkilöstön ammatilliseen käyttöön tarkoitettua. Lapset osallistuvat dokumentointiin taitojensa mukaan ja heitä ohjataan kokoamaan dokumentteja itselleen merkityksellisistä asioista. Esiopetusryhmän yhdessä valitsemien ja lasten henkilökohtaisesti valitsemien dokumenttien avulla voidaan havainnollisesti kertoa esiopetuksen toiminnasta huoltajille. Näin myös huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan arviointiin, ideointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla opettaja ja muu henkilöstö oppivat tuntemaan yksittäisiä lapsia, ymmärtämään heidän vuorovaikutussuhteitaan sekä lapsiryhmän ja henkilöstön vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on auttaa toteuttamaan esiopetusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kasvun ja oppimisen tuen (luku 5) sekä oppilashuollon (luku 6) toteuttamisessa. Lapsen oppimissuunnitelma, tehostetun tuen oppimissuunnitelma sekä erityisen tuen piirissä olevien lasten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ovat osa esiopetuksen pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa käytetään toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen, työtapojen ja arvioinnin käytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä esiopetuksen tavoitteiden mukaiseksi.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on lapsen tuntemisen lisääminen sekä toimintatapojen ja oppimisympäristöjen kehittäminen. Dokumentoinnin avulla tuotettua tietoa hyödynnetään lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Dokumenttien avulla voidaan tarkastella lapsen kasvua ja kehitystä sekä lapsen omaa historiaa esiopetuksen aikana. Esiopetuksen dokumentointi perustuu siihen, että lapsen ja lapsiryhmän kannalta tärkeät havainnot kerätään talteen esim. kirjaamalla tai videoimalla ja valokuvaamalla ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Toiminnan kannalta keskeisimmät havainnot kirjataan ylös ja huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Lapset voivat osallistua dokumentointiin esim. valokuvaamalla ja videoimalla toimintaa sekä vastaamalla erilaisiin kyselyihin henkilöstön tai huoltajien avustuksella. Lapsia kuunnellaan ja heitä askarruttavat asiat kirjataan tarvittaessa ylös osana dokumentointia. Havainnoinnin ja dokumentoinnin tavoitteena on kiinnittää huomiota vuorovaikutustilanteisiin lapsiryhmässä ja kehittää niitä tarvittaessa, sekä lasten osallisuuteen ja kehittää lapsille luontaisia tapoja olla osallisena toiminnassa.

Esiopetuksen henkilöstön ammatillinen kehittyminen edellyttää systemaattista pohdintaa sekä yksilöllisesti että ryhmässä. Pedagogisen dokumentaation hyödyntäminen ammatillisessa kehitymisessä tukee esiopetuksen keskeisten asioiden nostamista keskusteluun, lisää työn mielekkyyttä ja helpottaa kehittämiskohteiden valintaa. Lasten havainnointi kehittää ja tukee henkilöstön ammatillista kasvua, oppimista ja kehitystä. Jokaisella esiopetuksen henkilöstön jäsenellä on oikeus täydennyskoulutukseen. Pedagogisen dokumentoinnin avulla myös koulutusten kohdentuminen tarpeiden mukaan vahvistuu.

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi etenee jokaisella tasolla seuraavien vaiheiden kautta:

Kysy	Koska pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, täytyy dokumentoinnin kohdistaa tiettyihin, tarkoituksenmukaiselta tuntuviin kysymyksiin. Kaikkea ei voi, ehdi eikä kannata dokumentoida umpimähkään. Mikä on tärkeintä?
Kerää	Kun sillä hetkellä tärkeimmiltä vaikuttavat kysymykset on valittu, aletaan dokumentoinnin avulla keräämään johtolankoja, joiden

	avulla kysymyksiin voidaan ehkä saada vastauksia. Kun dokumentteja kerätään, etsiydytään tilanteisiin tai valitaan dokumentointimenetelmiä, joiden avulla mahdollisia vastauksia voidaan löytää.
Reflektoi	Dokumentit tallettavat ja heijastelevat joitakin osia tapahtumista, näkemyksistä, kokemuksista ja tunteista. Ne eivät kuitenkaan sellaisenaan ole totta, vaan avaavat väyliä omien ja yhteisten tulkintojen luomiseen ja kertomiseen. Mitä vastauksia kysymyksiin saatiin? Mitä näkökulmia löydettiin? Miten niihin suhtaudutaan?
Kehitä	Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Miten toimintaa kehitetään? Mitä sisältöjä, menetelmiä tai tavoitteita seuraavaksi valitaan? Mitä tehdään?

Dokumentointitavat ja -tilanteet valitaan niin, että ne hyödyttävät parhaiten lasta/esiopetusryhmää. Dokumentointiin liittyviä tarkennuksia voidaan tarvittaessa kirjata yksikkökohtaisesti esiopetuksen vuosisuunnitelmaan.

4.3 Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta⁵⁶. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitystä ja oppimisedellytyksiä⁶⁰. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvuympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Näitä tietoja voivat antaa lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. On tärkeää, että opettaja saa myös tietoa lapsen mahdollisesta tuesta ja tuen tarpeista esiopetusta edeltävästä varhaiskasvatuksesta. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa. Suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita. Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö seuraavat kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seuraamisen kohteena ovat lasten työskentely,

⁵⁶ Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998) ⁶⁰ Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla⁵⁷. Seuraaminen perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja kertomat kokemukset ovat osa havainnointia ja dokumentointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat arvokkaita. Kootun seurantatiedon ja sen perustalta tehtyjen arviointipäätelmien pohjalta opettaja kehittää opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan⁵⁸.

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin⁵⁹. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisen toiminnan onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat perusopetuksen opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Kokeilukunta vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta (tarkemmin luvussa 3.3). Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa molempien lukuvuosien päätteeksi kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus⁶⁰. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi

⁵⁷ Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

⁵⁸ Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

⁵⁹ Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

⁶⁰ Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen kokeilun aikana

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutumista seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja paikallisesti. Kokeilukunnan tulee osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin kokeilulainsäädännön mukaisesti ⁶¹. Ulkopuolisen seurannan ja tutkimuksen lisäksi kokeilukuntien tulee itse arvioida kaksivuotista esiopetusta⁶². Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä on kyse kansallisesti merkityksellisestä kokeilusta, joten oman toiminnan tavoitteellinen arviointi ja kehittäminen on osa kokeilua ja edellyttää suunnittelua ja johtamista heti kokeilun alusta. Kokeilukunta vastaa siitä, millaisia toiminnan arvioinnin ja henkilöstön itsearvioinnin menetelmiä kokeilun aikana käytetään. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetuksen toteutuneesta laadusta, kokeilun onnistumisesta ja kaksivuotiseen esiopetukseen liittyvistä kehittämisen kohteista.

Kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa arvioidaan osana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arviointikokonaisuuksia. Arvioinnissa on käytössä soveltuvin osin sekä esiopetuksen, että varhaiskasvatuksen arviointimenetelmät ja -välineet. Arvioinnissa hyödynnetään mm. EDIVA OY:n arviointimateriaaleja.

Lapsen ja huoltajien kanssa käydään LEOPS-keskustelu n. kaksi kuukautta esiopetuksen aloituksen jälkeen, jossa yhdessä valitaan tavoitteet ja menetelmät toiminnalle ja joiden perusteella laaditaan lapselle henkilökohtainen oppimissuunnitelma. Kuten varhaiskasvatuksessakaan, kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa ei tavoitteita aseteta lapsen kontekstiin, vaan tavoitteiden asettelu ohjaa aikuisen toimintaa. LEOPS-keskustelussa voidaan käyttää mm. kesy-menetelmää (keskustelu symbolein) ja kerro lapsestasi-lomaketta. Oppimissuunnitelmaa arvioidaan jatkuvasti ja toimintaa kehitetään arvioinnin pohjalta.

Kokeiluryhmässä laaditaan toiminnan tueksi ryhmän esiopetussuunnitelma (ryhmä-vasu), joka toimii osaltaan ryhmän toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen välineenä.

Kaksivuotisen esiopetuskokeilun toteutumista ja laatua arvioidaan ja kehitetään Joensuun seudun laadun arviointimallin ja siihen perustuvan laaturungon mukaisesti. Mallissa kansallisen koulutuksen arviointikeskus Karvin laatimat varhaiskasvatuksen laatuindikaattorit on jaoteltu organisaation sille tasolle, jossa toimintaa voidaan arvioida ja jossa siihen voidaan vaikuttaa. Arviointia kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Arvioinnin tarkoituksena on olla kokeiluryhmän työntekijän oman työn kehittämisen väline, ja kehittämiskohteet pohjautuvat aina arvi-

⁶¹ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 10 § 1 mom. (1046/2020)

⁶² Perusopetuslaki 21 § 2 mom. (2013/1296)

oinnin tuloksiin. Esiopetuskokeilun laadun arviointitieto kootaan toimintavuositain arviointiraporttiin. Arvioinnin pohjalta valitaan kehittämiskohteet tulevaksi toimintakaudeksi. Arviointimallia tarkennetaan toimijoiden työkaluksi varhaiskasvatuksen laaturungolla tai sitä vastaavalla järjestelmällä, jossa arviointikriteerit määritellään. Arviointi ja laaturunko päivittyvät ajassa tapahtuvien erilaisten ilmiöiden, arviointitarpeiden sekä valtakunnallisen ohjauksen vaikutuksesta. Kontiolahti osallistuu ulkoisiin kaksivuotisen esiopetuskokeilun arviointeihin. Kokeiluryhmä tarkentaa vuosisuunnitelmassa, millä perusteella kehittämiskohteet valitaan, kuinka arviointi toteutetaan, millä aikataululla edetään ja mitkä tulokset kerätään arviointiraporttiin. Arviointiin osallistuvat yksikön esimiehen ja työntekijöiden lisäksi lapset, huoltajat ja yhteistyötahot. Arviointitietoa julkaistaan luottamushenkilöille mm. talousarvion ja lautakuntatyöskentelyn yhteydessä ja tarvittaessa eri medioissa.

Kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus

Molempien lukuvuosien päättyessä esiopetuksesta annetaan lapsille kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistus laaditaan todistusohjalle, joka on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Esiopetusyksikkö voi käyttää haluamaansa todistusohjaa, joka täyttää vaaditut kriteerit.

4.4 Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa

Oppimisenalueet muodostuvat eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvistä, esiopetuksen kannalta oleellisista opetuksen tavoitteista. Vaikka oppimisen alueita muodostettaessa on otettu huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, on tärkeää, että opettaja ottaa ne huomioon opetusta suunnitellessaan. Oppimisen alueiden tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita. Lasten eheän päivän ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi on tärkeää, että koko henkilöstö tuntee oppimisen alueiden tavoitteet ja muut luvussa 4 määritellyt opetuksen tavoitteet.

Tässä luvussa kuvatut oppimisenalueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetussellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eheytyneen opetuksen periaatteiden mukaisesti opettaja yhdistelee eri oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä pedagogisesti

tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia suunnitellaan.

Oppimisen alueiden rinnalla toinen opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tärkeä tekijä ovat lasten mielenkiinnon kohteet. Tietoa lasten mielenkiinnon kohteista saa muun muassa havainnoimalla lasten toimintaa sekä keskustelemalla lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Myös lasten aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa lasten kiinnostuksen aiheista. Opettaja käyttää koottua tietoa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja lasten oppimisen yksilöllisessä tukemisessa. Lasten mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja vaihtuvat esiopetuksen kuluessa, joten havainnointi ja yhteinen keskustelu ovat tärkeitä koko esiopetuksen ajan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen on osa lapsilähtöistä esiopetusta. Kiinnostavien asioiden ja teemojen opettelu motivoi lapsia oppimaan ja iloitsemaan oppimastaan. Samalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Opettajan tehtävä on myös ohjata lapsia kokeilemaan ja opettelemaan uusia tietoja ja taitoja oppimisen alueiden mukaisesti. Lasten kanssa tutustutaan oppimisen alueiden sisältöön ja jutellaan siitä, mitä ne tarkoittavat. Esiopetus on eheytettyä opetusta, joka toteutetaan oppimiskokonaisuuksina.

Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa kehittyvien taitojensa puitteissa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Oppimisen alueet esiopetuksessa

Kielten rikas maailma	Vuorovaikutustaidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto
	Kielitietoisuus	Lastenkirjallisuuden tutustuminen		
Ilmaisun monet muodot	Musiikillinen toiminta	Käsitöiden tekeminen	Kuvallinen ajattelu ja kuvailmaisuus	Suullinen ja keuhollinen ilmaisu

Minä ja meidän yhteisömme	Historiallinen näkökulma	Yhteiskunnallinen näkökulma	Eettinen kasvatus	Katsomuskasvatus
Tutkin ja toimin ympäristössäni	Matemaattiset taidot ja ajattelu	Ympäristökasvatus	Arjen teknologia	
Kasvan, liikun ja kehityn	Monipuolinen liikunta	Ravitsemus ja ruokailutalanteiden harjoittelu	Kohtuullinen kuluttaminen	Hyvinvointi ja terveys
	Oikeus turvalliseen elämään			

4.4.1 Kielten rikas maailma

Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen sekä oppimisen että tiedonhankinnan väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Kieli antaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevien lasten kielelliset taidot ja valmiudet vaihtelevat paljon. Opetusta eriyttämällä tarjotaan jokaiselle lapselle sopivia haasteita ja uuden oppimisen iloa. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin sekä tekstien tuottamiseen ja tulkitsemiseen. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.6). Lisäksi se on yhteydessä seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä tieto- ja viestintätekniologinen osaaminen. Esiopetuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Myönteinen palaute on tärkeää oppimisen ja motivaation kannalta.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään esiopetuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia esiopetuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Lasten kielelliset identiteetit** (kuvio 1) kehittyvät, kun heitä ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä.

Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen kieli- ja tekstiympäristö. Lapsille tulee olla tarjolla monipuolista kuunneltavaa, luettavaa ja katseltavaa. Opetuksessa käytetään erilaisia tekstejä kuten lastenkirjallisuutta, lasten tietokirjoja, lehtiä, verkkotekstejä ja äänikirjoja. Lapsille luetaan ja kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon kehittymistä tukee se, että esiopetuksessa laajan tekstikäsityksen mukaisesti puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida ja tutkia kieltä; lukea, puhua ja kirjoittaa sekä laajentaa sanavarantoaan. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäintaitoihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Vuorovaikutustaitoja vahvistavat lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja se, että heidän aloitteisiinsa vastataan. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan rohkaisemalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten draamaa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja erityyppisten tekstien käsittely tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheen tuottamisen taitoja vahvistetaan ohjaamalla kertovaan puheeseen ja keskusteluun eri tilanteissa. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Opetuksessa voidaan harjoitella keskittynyttä kuuntelua ja vuorottelua sekä intonaatiota, puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä.

Lasten **kielen käyttötaitoja** vahvistetaan tarkastelemalla kielen käyttämistä eri tilanteissa. Erilaisiin teksteihin tutustumalla tuetaan kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erojen havaitsemista. Lapsia ohjataan kertomaan, kuvailemaan ja selittämään sekä ilmaisemaan mielipiteensä ja eläytymään erilaisiin teksteihin.

Lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehitystä tuetaan esimerkiksi loruilla ja laululeikeillä, kielellä leikittelyllä, nimeämisellä sekä käyttämällä erilaisia kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä. Erilaisten tekstien lukeminen, tarinoiden kerronta ja yhteinen keskustelu luetun pohjalta auttavat lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä mikä edistää oppimismotivaatiota. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi

Lähiympäristön eri kielten ja lapsen oman kielenkäytön havainnointi tukee **kielitietoisuuden kehittymistä**. Opettajan tehtävänä on lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lasten huomiota suunnataan sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänteisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin. Lapsia ohjataan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä. Heitä kannustetaan ilmaisemaan itseään ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi tuottamalla omia puhuttuja, kirjoitettuja ja audiovisuaalisia tekstejä. Tekstien tuottamisessa hyödynnetään käsin kirjoittamisen lisäksi digitaalista tekstinkäsittelyä. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

Esiopetuksessa lapsen kielen rikastuttaminen ja kielen kehityksen tukeminen ovat tietoista ja suunnitelmallista toimintaa. Aikuisen sensitiivisyys, läsnä oleminen ja herkkyyys lasten aloitteille on tärkeää. Esiopetusryhmässä huomioidaan, että kielen kehitystä tukeva oppimisympäristö vastaa lasten kehitystasoa ja monipuoliset materiaalit ovat lasten saatavilla. Lasten kielen kehitystä havainnoidaan ja dokumentoidaan. Lapsen osallisuutta vahvistetaan tarvittaessa kommunikaatiota tukevin keinoin.

Vuorovaikutustaidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten vuorovaikutustaitoja: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan.	Toiminta: Henkilöstö on sensitiivinen vuorovaikutustilanteissa Vastataan lasten non-verbaaleihin viesteihin Rohkaistaan lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa Keskustellaan ja kommunikoidaan aktiivisesti lasten ja aikuisten kesken Harjoitellaan kuuntelemisen taitoja Harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa Rooli ja teatterileikit Draama

Kielen ymmärtämisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan ja tuetaan lasten kielen ymmärtämisen taitoja	Toiminta: Runsas kielellinen mallintaminen Toiminnan sanallistaminen kuvailevan ja tarkan kielen käyttäminen Keskusteleminen lasten kanssa Monipuolisen lastenkirjallisuuden lukeminen Visuaalinen tuki: kuvien, esineiden ja tukiviittomien käyttäminen kielen tukena Kielellinen mallintaminen

Puheen tuottamisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan ja tuetaan lasten puheen tuottamisen taitoja	Toiminta: Ohjataan kertovaan puheeseen Rohkaistaan puhumaan ja keskustelemaan muiden lasten ja henkilöstön kanssa eri tilanteissa Kiinnitetään huomio äänensävyihin ja -painoihin Harjoitellaan keskittynyttä kuuntelua ja vuorottelua sekä puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä Sadutus Luetaan ja kerrotaan monipuolisesti satuja Keksitään tarinoita yhdessä lasten kanssa

Kielen käyttötaidot	
Toiminnan tavoitteet: Vahvistetaan lasten tilannetietoista kielen käyttöä	Toiminta: Harjoitellaan kielen käyttämistä eri tilanteissa: kerrontaa, puheen vuorottelua ja kuuntelemista Rohkaistaan lapsia kertomaan, kuvailemaan, selittämään sekä eläytymään teksteihin Kannustetaan lapsia ilmaisemaan mielipiteensä

	Luetaan ja tutustutaan monipuolisesti erilaisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen Leikitellään kielellä, riimitellään ja harrastetaan sanaleikkejä

Kielellinen muisti ja sanavaranto

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
Sanavarannon lisääminen ja monipuolistaminen Vahvistetaan kielellistä ilmaisu	Huomion kiinnittäminen keskustelutapaan; keskusteluissa lapsi on tasa-arvoisessa asemassa aikuisen kanssa Loruillaan ja leikitään laululeikkejä Leikitään kielellä Harjoitellaan nimeämistä, kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä Keskustellaan, kerrotaan tarinoita ja luetaan aktiivisesti

Kielitietoisuus

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
Vahvistetaan lasten tietoisuutta kielen rakenteesta ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista	Lisätään lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä lukemista ja kirjoittamista kohtaan Suunnataan huomio kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänteisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin Luetaan ja kirjoitetaan leikillisesti Innostetaan tunnistamaan ja tuottamaan kirjaimia, sanoja ja tekstejä eri tavoin Kannustetaan itsensä ilmaisemiseen ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi digitaalinen tekstinkäsittely Erikieliset laulut, leikit ja viittomat

Lastenkirjallisuuteen tutustuminen

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
Monipuolisesti erilaiseen kirjallisuuteen tutustuminen	Sadut, lorut, runot, riimit, arvoitukset, vitsit, tietokirjallisuus tarinoihin eläytyminen kertomalla, näyttelemällä ja käsinukketeatteri esityksin kirjastokäynnit

Hienomotoristen taitojen kehittymisen tukeminen

Toiminnan tavoitteet:	Toiminta:
Vahvistetaan ja tuetaan hienomotoristen taitojen kehittymistä	tilan ja suuntien hahmottaminen Harjoitellaan kätisyyden vakiintumista, kynäotetta ja kirjoitussuuntaa

	Ohjataan tietokonenäppäimistön ja hiiren käyttöön

4.4.2 Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Eri ilmaisutavoissa toteutuvat hahmottamisen, tekemisen ja tulkinnan vaiheet.

Esiopetuksessa jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Ilmaisun eri muodot tuovat näkyväksi lapsen ajattelua, tunteita sekä tapaa nähdä ja kokea maailmaa. Harjoittelu tukee hyvinvointia sekä lasten keskittymiskyvyn, vuorovaikutus-, ongelmanratkaisu- ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Ilmaisun eri muotojen harjoittelu vahvistavaa lasten kuuntelemisen, tavoitteellisen toiminnan ja vertaispalautteen taitoja. Eriyistä huomiota kiinnitetään pienimpien lasten ilmaisutaitojen vahvistamiseen. Samalla heidän mahdollisuutensa osallistua ja tulla kuulluksi vahvistuvat.

Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlassa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista moninaisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisumuotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan monipuolisesti eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia erilaisista tavoista tehdä musiikkia yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteista.

Esiopetuksessa harjoitellaan monimateriaalisten **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen, jolla vahvistetaan heidän suhdettaan käsityökulttuuriin ja myönteisiä osallisuuden kokemuksiaan. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien (esim. kivi, puu, metalli) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa, kiinnostuksen kohteidensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat aikuisten tuen avulla loogisesti eteneviä, pienten lasten osaamistasolle suhteutettuja, pitempikkestoisia käsityöprosesseja. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvallisen ilmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä, äänellä ja keholla voidaan leikkiä ja kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja monipuolisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi toimintaan sopivia loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhdessä suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draama-toimintaa, sanataidetta, tanssia ja sirkusta.

Musiikki, kuvallinen, sanallinen ja kehollinen ilmaisu kuuluvat jokaiseen esiopetuspäivään. Lapsille mahdollisuuksia käyttää ja rikastuttaa omaa mielikuvitustaan ja luovuuttaan riippumatta työntekijän mielenkiinnon kohteista. Musiikki liittyy päivittäiseen toimintaan, musiikki saa näkyä ja kuulua arjessa. Musiikkia käytetään myös rentoutumiseen ja rauhoittumiseen. Jumppatuokioilla musiikin tempo saa lapsissa aikaan liikettä.

Musiikillinen toiminta

Toiminnan tavoitteet:

- Tarjotaan lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia
- Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin

Toiminta:

- Loruillaan, lauletaan ja kuunnellaan musiikkia
- Tutustutaan eri musiikkityyleihin ja kokeillaan erilaisia soittimia
- Käytetään omaa kehoa soittimena
- Tanssitaan ja liikutaan musiikin tahdissa
- Tutustutaan musiikin peruskäsitteisiin
- Kiinnitetään huomio äänen tasoon, keston, voimaan ja sointiväreihin
- Kannustetaan lapsia ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita esim. sanallisesti tai piirtämällä
- Harjoitellaan ja järjestetään musiikkiesityksiä
- Improvisoidaan musiikillisesti

Käsitöiden tekeminen

Toiminnan tavoitteet:

- Tarjotaan lapsille monipuolisia käsitöiden tekemisen kokemuksia
- Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta käsitöiden tekemiseen

Toiminta:

- Tutustutaan ja harjoitellaan monimateriaalisten käsitöiden tekemistä
- Kokeillaan kovien (kivi, puu, metalli) ja pehmeiden (villa, kangas, sammal) materiaalien käyttöä
- Tutustutaan erilaisten työvälineiden käyttämiseen
- Rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä
- Työskentelyssä hyödynnetään kierrätysmateriaaleja sekä paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä
- Tehdään käsitöitä itsenäisesti mutta myös ryhmässä

	• Silmä-käsi yhteistyön harjoittaminen • Arjen pieniin työtehtäviin osallistuminen • Kasvimaan hoitaminen, kylväminen ja istuttaminen

Suullinen ja kehollinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään	Toiminta: • Käytetään erilaisia ilmaisun muotoja: draama (pantommi, improvisointi, nukke-, pöytä- ja varjoteatteri), tanssi, sirkus, rooli-, mielikuvitus- ja teatterileikit • Tehdään esityksiä yhdessä lasten kanssa • Harjoitellaan katsojana ja esiintyjänä olemista • Lorut, runot ja lastenkirjallisuus

Kuvallinen ajattelu ja kuvailmaisu	
Toiminnan tavoitteet: • Kehitetään ja vahvistetaan lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön • Lapsilla mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä	Toiminta: • Tutustutaan erilaisiin materiaaleihin, menetelmiin ja välineisiin: maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla sekä tekemällä mediaesityksiä • Askartelut • Tarkastellaan omia ja muiden tuotoksia ja taide-teoksia, median kuvia ja esineiden muotoilua • Kiinnitetään huomiota kuvien väriin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen sekä kuvien herättämiin tunteisiin • Tutustutaan erilaisiin viestintävälineisiin • Tutustutaan rakennettuun ja luonnontilaiseen lähiympäristöön • Lapsia kannustetaan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä • Tehdään erilaisia juhlavalmisteluja ja koristeita yhdessä • Museokäynnit

4.4.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin arvojen, katsomusten, perinteiden ja toimintamallien lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön

menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan vuoropuhelun harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Asioita on tärkeä käsitellä niin, että lapset voivat tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyden ilmiöitä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin sekä pohtia tulevaisuutta. Opetetaan valmiuksia lähde- ja mediakriittisyyteen sekä digiturvataitoja. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen ajattelun ja toiminnan taitoja sekä tunteiden kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin uskontoihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aiheita lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen.

Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteinä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan tutustua myös erilaisiin juhlaperinteisiin, kansanperinteen tarinoihin, perinneleikkeihin ja vanhoihin lauluihin.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten kokemuksiin ja erilaisiin arjen tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median sisällöt. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämänkaareen liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänskysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämänskysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten. Katsomuskasvatus antaa lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä sekä valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Esiopetuksessa huomioidaan kulttuuriperinnön välittäminen lapsille esimerkiksi perinneleikkien, laulujen, kuvataiteen ja ilmaisun keinoin. Kulttuuriperinnön välittämiseksi voidaan hyödyntää digitaalisten välineiden antamia mahdollisuuksia.

Yhteiskunnallisiin asioihin herätetään kiinnostusta mm. laatimalla omalle ryhmälle yhdessä yhteiset säännöt/toimintatavat, joiden avulla lapset sitoutetaan yhteiseen tekemiseen ja toimintaan. Ryhmässä toteutetaan myös äänestyksiä ja näin tutustutaan yhteiskunnalliseen, demokraattiseen toimintatapaan. Mediaan tutustuttaessa otetaan huomioon monipuolisuus. Media tarkoittaa viestintäkanavia, laitteita ja sisältöjä. Lasten tunne- ja kaveritaitoja kehitetään mm. yhtei-

sillä keskusteluilla, jotka kehittävät myös vuorovaikutustaitoja. Keskustelut nousevat arjen tilanteista, joissa joudutaan tekemään eettisiä valintoja, esim. lasten keskinäiset ristiriitatilanteet.

Katsomuskasvatukseen liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa ja sovitut asiat huomioidaan toiminnassa. Erilaisiin katsomuksiin sekä niihin liittyviin perinteisiin ja tapoihin tutustuminen liitetään arjen asioihin ja lasten kysymyksiin ja pohdintaan. Katsomuskasvatuksen keskeisiä sisältöjä ovat lapsiryhmässä olevat katsomukset, näiden juhlapyhät, perinteet ja tavat.

Historia	
Toiminnan tavoitteet: • Edistetään lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan • Vahvistetaan lasten osallisuutta ja valmiuksia toimia toimintaympäristössään • Vahvistetaan ymmärrystä yhteiskunnan moninaisuudesta, arvoista ja toimintamalleista • Tarjotaan erilaisia tapoja ajatella ja toimia • Perinteiden ja kulttuurihistorian siirtäminen	Toiminta: • Lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen tutustuminen historiallisesta näkökulmasta havainnollisesti, moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen • Huomioidaan lapsia kiinnostavat historialliset tapahtumat, henkilöt, kulttuurit ja kulttuuriperinnöt • Hyödynnetään lähiyhteisön jäseniä, esineistöä, ympäristöä, huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstä • Juhlaperinteet, kansanperinteen tarinat, perinneleikit ja vanhat laulut • Kotiseudun kulttuuri ja luontoperintö

Yhteiskunta	
Toiminnan tavoitteet: • Edistetään lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan • Vahvistetaan lasten osallisuutta ja valmiuksia toimia toimintaympäristössään • Vahvistetaan ymmärrystä yhteiskunnan moninaisuudesta, arvoista ja toimintamalleista • Tarjotaan erilaisia tapoja ajatella ja toimia	Toiminta: • Keskustellaan lasten kanssa lapsia kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista • Tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti • Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa • Tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista • Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä • Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään esimerkiksi erilaisten äänestysten muodossa

Eettinen kasvatus	
Toiminnan tavoitteet: - Vahvistetaan lasten osallisuutta ja valmiuksia toimia toimintaympäristössään - Vahvistetaan ymmärrystä yhteiskunnan moninaisuudesta, arvoista ja toimintamalleista - Tarjotaan erilaisia tapoja ajatella ja toimia	Toiminta: - Harjoitellaan tunnistamaan ja nimeämään tunteita - Ohjataan lapsia toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti - Rohkaistaan lapsia ratkaisemaan lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita rakentavasti - Keskustellaan lasten kanssa ystävyydestä, toisten kunnioittamisesta, erilaisuuden arvostamisesta, ilon ja pelon aiheista, sukupuoleen liittyvistä oletuksista sekä oikean ja väärän erottamisesta - Luodaan ystävyyssuhteita - Harjoitellaan vastuun ottamista sekä oikean ja väärän erottamista - Roolileikit, sadut ja median sisällöt - Sosiaalisia ja tunnetaitoja kehittävät opetusohjelmat ja materiaalit (Miniverso, Positiivinen pedagogiikka, Provaka)

Katsomuskasvatus	
Toiminnan tavoitteet: - Autetaan lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan omia sekä toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä, tapoja ja käsityksiä - Annetaan lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä - Vahvistetaan lasten valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään - Vahvistetaan ymmärrystä yhteiskunnan moninaisuudesta, arvoista ja toimintamalleista - Tarjotaan erilaisia tapoja ajatella ja toimia	Toiminta: - Tutustutaan lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin - Tutustutaan elämänkaareen liittyviin juhliin, tapakulttuuriin ja vuodenkiertoon, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä - Opitaan kunnioittamaan eri uskontoja ja katsomuksia - Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa - Lapsille tarjotaan mahdollisuus ihmetellä elämänkysymyksiä leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten - Vierailut ja lähiympäristön tapahtumat

4.4.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Matemaattisten taitojen tukemisessa sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksessa on keskeistä lasten omien havaintojen ja toiminnan sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen ohjauksessa. Matemaattinen toiminta kehittää lapsen taitoja monipuolisesti. Lasten ympäristöä koskevien ja matemaattisten havaintojen arvostaminen sekä niiden edelleen rikastaminen ja jäsentäminen tukevat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee matemaattista ajattelua ja edistää myös muiden taitojen oppimista. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja päätelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota ympäristössä ilmeneviin matemaattisiin piirteisiin ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi. Opetus ja toiminta luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen, geometristen käsitteiden sekä avaruudellisen hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa sekä tukea kaikkien lasten matemaattisia valmiuksia.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelemaan omia ratkaisuja.

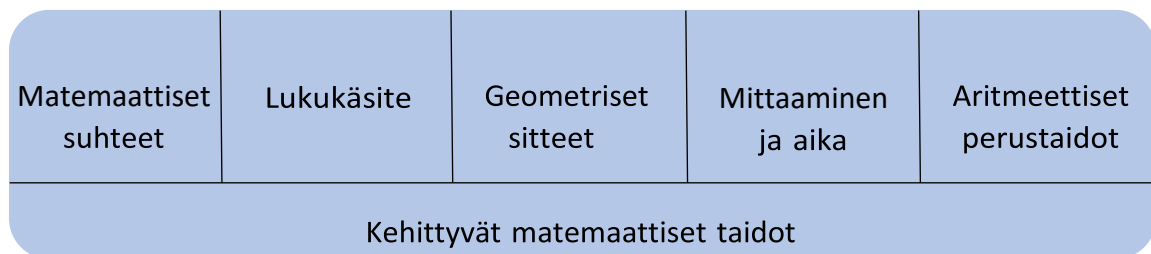
Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Matemaattisten taitojen perusta rakentuu jo ennen kouluikää. Lapsen matemaattinen ajattelu kehittyy, kun lapsi oppii tarkastelemaan ympäristöään ja toimintaa matemaattisista näkökulmista. Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaatti-**

sia taitojaan ja matemaattista ajatteluaan toiminnallisesti, leikkien erilaisissa oppimisympäristöissä ja arjen tilanteissa. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin ja peruskäsitteisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Lapsia innostetaan jakamaan toisilleen havaintojaan ja syventämään sitä kautta yhteistä ajattelua, ongelmanratkaisutaitoja ja toimintaa. Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Opetus on leikillistä ja siinä hyödynnetään leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Kuvio 2. Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset suhteet

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämisestä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnistetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Matemaattis-loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin oleellista, että lapsilla on paljon mahdollisuuksia harjoitella, vertailla, luokitella, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Samalla harjoittelun näihin liittyvien sijainti- ja suhdekäsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä. Lasten avaruudellista hahmottamiskykyä tuetaan arjen tilanteissa ja leikissä. Sijainti- ja suhdekäsitteitä ja niiden sanallistamista on erityisen tärkeä harjoitella ja tukea niiden lasten kanssa, joille esiopetusryhmässä käytettävä opetuskieli ei ole ensisijainen. Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät tukevat lasten oppimista.

Lukukäsite

Lukukäsitteen muodostuminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan esiopetuksessa harjoittelemalla monipuolisesti lukujo-
notaitoja ja laskemalla pieniä lukumääriä. Lukujen luettelemisen taitoa vahvis-
tetaan esimerkiksi sormien käytön, laulujen tai leikkien avulla. Lasten kanssa
harjoitellaan lukumäärien laskemista erilaisista esineistä tai kuvista tai havain-
noista muodostuvista joukoista osana arjen toimintaa. Joukon osia yhdistellään,
erotetaan ja hajotetaan sekä lasketaan lukumääriä uudelleen. Erilaisia joukkoja
ja niiden lukumääriä vertaillaan keskenään ja asetetaan järjestykseen. Toiminta
vahvistaa lasten ymmärrystä lukusanojen ja lukumäärien yhteydestä sekä luo
perustan ymmärtää lukujonon lukumäärien jonona. Esiopetuksessa harjoitellaan
myös lukusanan ja lukumäärän yhdistämistä numeromerkkeihin sekä niiden jär-
jestämistä lukujonoksi. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat
harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti
puheen tukemana.

Geometriset käsitteet

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilai-
silla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan
tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan
näihin liittyviä sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja
oikealla ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille jär-
jestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Geometrian
sisältöjä ja muotokieltä tutkitaan myös liikkuen ja visuaalisen toiminnan sekä
luovuuden kautta. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin
muotoihin ja harjoittelevat tunnistamaan ja nimeämään niitä.

Mittaaminen ja aika

Mittaamisen perusperiaate vakiintuu lapsilla jatkuvien harjoitusten ja leikin
avulla. Mittaamiseen liittyviä tavoitteita tarkastellaan sekä pituuden ja koon, että
tilavuuksien ja määrän suhteen. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla
ja eri välineillä. Standardisoitujen mitta-asteikkojen sijasta hyödynnetään omaa
kehoa sekä pedagogista välineistöä. Mittaaminen yhdistyy vertailun ja järjestyk-
seen asettamiseen liittyviin toimintoihin ja opettaja tukee lapsia konkreettisesti
ja keuhollisessa mittaamisessa. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten
joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuoro-
kaudenaikoja havainnoimalla sekä päivärytmiä visualisoimalla. Aikakäsityksen ja
mittaamisen yhdistämistä esimerkiksi nopeuden arvioimisessa ja nopean ja hi-
taan vauhdin tuottamisessa hyödynnetään leikin kautta.

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja rat-
kaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumäärillä hyödyntäen leikkiä. Yh-

teen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lasten luontosuhdetta ja myönteisiä luontokokemuksia tuetaan. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syyseuraus-suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista, luonnonsuojelua sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestävään elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsen kokoa suurempaa vastuuta siitä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

Oppimisympäristöjä rakennettaessa huomioidaan matemaattisen ajattelun ja teknologiakasvatuksen tarpeet. Esiopetuksessa tulee huolehtia, että matemaattista ja teknologista ajattelua tukevaa välineistöä, leluja ja pelejä on monipuolisesti lasten saatavilla ja henkilöstö kannustaa ja tukee lapsia niiden käytössä. Matemaattiset osa-alueet voidaan nivota lapsen jokapäiväisiin matemaattisiin ilmiöihin ja asioihin sekä myös järjestää ohjattua toimintaa, kuten esimerkiksi matikkapiirejä, matikkapajoja, peli- ja leikkihetkiä, tuokioita jne. Yhdessä tutkitaan ja ihmetellään esimerkiksi ympärillä olevia muotoja, lukumääriä, pituuksia,

sijainteja ja samankaltaisuuksia. Opettajalta edellytetään tiedostamista, innostusta ja positiivista suhtautumista sekä päivittäisten tilanteiden systemaattista hyödyntämistä matematiikan näkökulmasta.

Esiopetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelun eri vaiheissa oleville lapsille. Esiopetuksessa käytetään monipuolisia opetus- ja työtapoja, joissa otetaan huomioon toiminnallisuus, leikillisuus ja erilaiset tavat oppia. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Kokonaisvaltaisesti tekemällä ja eri aistien avulla tapahtuva sekä konkreettisesta abstraktiin etevä matemaattisten ilmiöiden prosessointi on lapsille luontaista. Esiopetus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa ovat matemaattiset suhteet, lukukäsite, geometriset käsitteet, mittaaminen ja aika sekä aritmeettiset perustaidot. Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset taidot ja ajattelu	
Toiminnan tavoitteet: • Tuetaan ja vahvistetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi • Herätellään lasten kiinnostusta matematiikkaan • Tarjotaan matemaattisen ajattelun haasteita lapsille	Toiminta: • Harjoitellaan matemaattisia käsitteitä toiminnallisesti pelien ja leikkien avulla • Harjoitellaan matemaattisia käsitteitä arjen tilanteissa eri aisteja käyttäen (mittaaminen, lukumäärä, lukusana-numeromerkitys, sijainti- ja suhderekäsitteet) • Harjoitellaan mittaamista omalla keholla ja eri välineillä • Lukujonotaidot ja lukujonolla liikkuminen eteen- ja taaksepäin • yhteen- ja vähennyslaskun alkeet • Tutkitaan eri muotoja esimerkiksi leikeissä ja askarteluissa • Ajankäsitteet (viikontpäivät, kuukaudet, vuodenajat, kello) • Luokitellaan, järjestellään, sarjoitetaan ja vertaillaan erilaisia asioita arjen tilanteissa • harjoitellaan lasten ongelmanratkaisutaitoja (arviointi, oletukset, päättely) • Leikit, pelit, tarinat sekä tieto- ja viestintätekniologia
Matemaattiset suhteet	• havainnoiminen, havaintojen sanallistaminen ja käsitteellistäminen • Luokittelu, vertaileminen, asioiden ja esineiden järjestykseen asettaminen, säännönmukaisuuksien löytäminen ja tuottaminen • Sijainti- ja suhderekäsitteet • Syyseuraussuhteet, päätelmien tekeminen

	• Ongelmanratkaisutaidot: arviointi, oletukset ja päättely • Avaruudellinen hahmottaminen • Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät
Lukukäsite	• Lukumäärä, lukusana ja numeromerkit • Lukujonot eteen- ja taaksepäin 1–10 • Lukumäärien laskeminen, vertaileminen ja asettaminen järjestykseen
Geometriset käsitteet	• Geometrinen ajattelu: rakentaminen, askarteleminen ja muovaileminen • Kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin tutustuminen • Tason ja tilan hahmottaminen • Tutkitaan ja kokeillaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta • Sijainti- ja suhdekäsitteet, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja oikealla, joka toinen • Ympäristössä oleviin muotoihin tutustuminen sekä niiden tunnistaminen ja nimeäminen
Mittaaminen ja aika	• Pituus, koko, tilavuus ja määrä • Mittaaminen keholla ja välineillä • Vertaileminen ja järjestykseen laittaminen • Ajankäsitteet: viikonpäivät, kuukaudet, vuodenaikat, vuorokauden ajat, kello • Aikajärjestys, esimerkiksi vuodenaikoja havainnoimalla ja päivärytmiä visualisoimalla
Aritmeettiset perustaidot	• Yhteen- ja vähennyslaskujen muodostaminen ja ratkaiseminen • Lisäämisen ja vähentämisen käsitteet, kuten yksi enemmän tai yhden pienempi • Yhteen- ja vähennyslaskun liittäminen osaksi arkielämän tilanteita

Ympäristökasvatus, ekologisuuus ja kierrätys ovat tavoitteellista, tietoista, suunnitelmallista ja yhdessä lasten ja huoltajien kanssa toteutettavaa toimintaa. Lasten kanssa opetellaan huomioimaan pieniä asioita arjen käytännöissä, kuten yhteisistä leikkitarvikkeista huolehtiminen ja leikkivälineiden kierrättäminen lapsiryhmien välillä. Kierrätettävät materiaalit lajitellaan yhdessä lasten kanssa. Käden- töissä hyödynnetään kierrätys- ja jättemateriaaleja. Lapsia ohjataan terveellisiin elämäntapoihin. Ympäristön siisteydestä huolehditaan yhteistoiminnallisesti ja lapsia ohjataan arvostamaan ja kunnioittamaan luontoa.

Ympäristökasvatus	
Toiminnan tavoitteet: • Tuetaan ja vahvistetaan lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta	Toiminta: • Retkeillään luonnossa ja lähiympäristössä • Tarjotaan lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta

• Vastuullinen toimiminen ympäristössä • Ohjataan kohti kestävä elämäntapaa	• Lasten havaintojen ja mielenkiinnon kohteiden huomioiminen • Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein eri vuodenaikoina • Harjoitellaan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä • Harjoitellaan kierrättämistä • Hyödynnetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja toiminnassa • Kestävä elämäntapa • Luonnonsuojelu • Syy-seuraussuhteiden pohtiminen ja pienet kohteet

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä. Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennella ja kokeilla eri materiaaleja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä sekä kuvaillaan tehtyjä ratkaisuja. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi lelujen toimintaperiaatteita. Yhdessä tutustutaan erilaisiin toimintaohjeisiin ja kokeillaan leikkillisesti toimintaohjeiden noudattamista ja antamista. Harjoitellaan yhdessä järjestelemään asioita eri tavoin ja perusteiden sekä selitetään havaintoja ja ratkaisuja.

Arjen teknologia	
Toiminnan tavoitteet: • Tutustutaan arjen teknologiaan	Toiminta: • Havainnoidaan ja pohditaan yhdessä lasten kanssa arjessa esiintyviä teknologisia ratkaisuja, niiden ominaisuuksia ja toimivuutta • Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia ratkaisuja ja materiaaleja hyödyntäen • Harjoitellaan tutkimista ja tarkastelua • Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja • Leikkikalujen toimintaperiaatteiden pohtiminen (rakenteluleikissä yhdessä pohtiminen ja vastauksien etsiminen)

4.4.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laajaalaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän kokemuksensa pätevyydestä ja taitonsa voivat vähitellen lisääntyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää fyysisen aktiivisuuden yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen fyysisesti aktiivisten leikkien kautta. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä osana arkea. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen ja luonnosta huolehtimiseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan edistää monin eri tavoin lasten fyysistä aktiivisuutta sekä motorisia taitoja.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lasten sosioemotionaalisia taitoja tuetaan ja kehitetään sekä edistetään myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Sosioemotionaalisilla taidoilla ja niiden ohjaamisella sekä ryhmän ilmapiirillä on merkitystä muun muassa kiusaamisen yleisyyteen ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella ja aikuisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, kuulua ryhmään, olla aidosti osa kasvatusyhteisöä.

Esiopetuksessa lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Liikunnalliset pelit ja leikit kehittävät lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikunnan lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan esimerkiksi pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa päivittäistä toimintaa rytmittäviä ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen, sekä **ruokaan ja ruokailuun liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa viihtyisiä, lapsia ohjataan hyviin tapoihin ja kestävään elämäntapaan. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamis-pohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalle kiertotaloudelle, esimerkiksi pohtimalla yhdessä lasten kanssa miten roskasta tulee raaka-ainetta tai keskustelemalla teemoista omistamisesta yhteiskäyttöön ja kertakäyttöisyydestä korjattavuuteen.

Lapsia ohjataan ymmärtämään päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa ja leikeissä. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintäteknologisissa ympäristöissä.

Liikkumista harjoitellaan eri maastoissa ja hyödynnetään lähialueen liikuntapaikkoja sekä huomioidaan selkeät vuodenaikojen vaihtelut. Liikkumisessa huomioidaan eri lajeihin tutustuminen lapsiryhmän mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.

Monipuolinen liikunta

Toiminnan tavoitteet:

- Tuetaan ja vahvistetaan lasten monipuolista liikkumista ja tarjotaan liikkumisen iloa
- Tuetaan ja vahvistetaan lasten kehon tunteista ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja
- Vahvistetaan lasten itsestä huolehtimisen ja siihen liittyviä arjen taitoja
- Kokemuksia fyysisen aktiivisuuden yhteydestä hyvinvointiin ja terveyteen

Toiminta:

- Monipuolinen ja riittävä liikunta päivittäin sisällä ja ulkona kaikkina vuodenaikoina
- Erilaiset liikunta- ja pihaleikit
- Satu- ja musiikkiliikunta
- Liikkuminen ohjatusti ja omaehtoisesti
- Motoristen perustaitojen (tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot) harjoittelu monipuolisesti ja säännöllisesti
- Painotetaan liikkumisen iloa
- Lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla yhteistyössä huoltajien kanssa

Ruokakasvatusta toteutetaan niin ruokailutilanteiden yhteydessä kuin sisällytettynä arjen muuhun toimintaan huomioiden laaja-alaisen osaamisen sekä oppimisen alueet. Henkilöstön sensitiivinen tapa toimia, lapsituntemus ja esimerkki korostuvat ruokakasvatuksessa. Lapset otetaan mukaan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, jolloin he voivat vaikuttaa yhteisiin käytäntöihin sekä harjoitella vuorovaikutustaitoja. Ruokailutilanteesta on tavoitteena luoda turvallinen ja rohkaiseva sekä miellyttävä kiireetön yhteinen hetki. Ruokailuissa onnistumisen ensisijainen kriteeri ei ole työntekijän kokemus sujuvuus vaan yhteisöllisyys ja lasten osallisuus. Lapsen itsemääräämisoikeutta sekä lapsentahtista maistamista kunnioitetaan. Aistilähtöisiä menetelmiä käyttämällä tutustutaan ja tutkitaan ruokaa, niiden alkuperää, ulkonäköä, koostumuksia sekä makuominaisuuksia.

Ravitseminen ja ruokailutilanteiden harjoittelu

Toiminnan tavoitteet:

- Tuetaan ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen
- Tuetaan ja vahvistetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia

Toiminta:

- Tutustutaan erilaisiin ruokiin eri aistien avulla
- Rohkaistutaan maistamaan erilaisia ruokia
- Harjoitellaan syömään monipuolisesti erilaisia ruokia
- Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria
- Huomioidaan eri kulttuurien ruokailuun liittyvät tavat ja tottumukset

Kohtuullinen kuluttaminen

Toiminnan tavoitteet:

- Kohtuullisen kuluttamisen merkityksen vahvistaminen
- Rakennetaan osaamispohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudella

Toiminta:

- Tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa
- Pohditaan kohtuullisen kuluttamisen merkitystä
- Luonnonvarojen kestävä käyttö (roskasta raaka-aineeksi, tavaroiden yhteiskäyttö, kertakäytöistä korjattavuuteen)
- Kauppaleikit ja pelit

Hyvinvointi ja terveys

Toiminnan tavoitteet:

- Vahvistetaan lasten ymmärrystä päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle

Toiminta:

- Pohditaan yhdessä liikkumisen, levon ja ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin ja terveyteen
- Pohditaan yhdessä terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä

Tuetaan ja vahvistetaan lasten valmiuksia huolehtia terveydestä ja henkilökoh- taisesti hygieniasta	- Pohditaan ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä ja mielen hyvin- vointiin - Harjoitellaan kaveruutta ja toisten huomioonotta- mista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa arjen tilanteissa ja leikkien avulla - Havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä pohditaan niiden yhteyttä hyvään oloon - Sään mukainen pukeutuminen - Harjoitellaan hygieniasta huolehtimisen perustai- toja (käsien peseminen, wc käyttäytyminen) - Ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehon- kuvaan - Ohjataan lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaa- lisuuteen ja kehoon

Oikeus turvalliseen elämään

Toiminnan tavoitteet: - Vahvistetaan ja tuetaan lasten turvallisuuteen liit- tyvää oppimista esiopetuksen arjen tilanteissa - Vahvistetaan lasten tietoa oikeudestaan turvalliseen elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen - Tuetaan lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta - Vahvistetaan lasten valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvalli- sesti arjen tilanteissa	Toiminta: - Pohditaan ja havainnoidaan arjen toimintaympä- ristöihin liittyviä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilan- teita - Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkomista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja - Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua on- gelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan (Kiusaamisen ehkäi- semisen suunnitelma) - Lapsia ohjataan omaan ja toisen fyysiseen kos- kemattomuuteen - Harjoitellaan yhdessä turvataitoja, esimerkiksi toimintaa arjen hätätilanteessa (soittaminen nu- mero 112, tilasta poistuminen) - Harjoitellaan liikkumista eri ympäristöissä ja lä- hiliikenteessä - Harjoitellaan turvallista toimintaa tieto- ja vies- tintätekniikoissa ympäristöissä

4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Esiopetussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista esiopetukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisön moninaisuutta laajentavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä⁶³. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Opettajan, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia ohjataan vuorovaikutukseen.

Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvan lapsen kodilla ja perheellä on tärkeä rooli lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisessä. Esiopetuksen henkiloiston ja huoltajien välinen kasvatuskumppanuus korostuu opettaessa eri kulttuuriryhmiin kuuluvia lapsia. Esiopetusryhmässä tulee huomioida eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten omat tavat ja perinteet. Opetuksessa tulee huomioida lapsen kulttuuritausta sekä vahvistaa hänen kulttuuri-identiteettiään, vaikka esiopetuksessa käytettävä kieli olisikin valtaväestön käyttämä kieli.

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelasta identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁶⁴. Opetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylpyopetuksena. Kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Opettaja vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja vahvistetaan romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Romaneilla on perustuslain

---

⁶³ Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

⁶⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

mukaan oikeus kehittää omaan kielteään ja kulttuuriaan⁶⁵. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikieleen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa ja rohkaista käyttämään lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Esiopetuksessa tuetaan **monikielisten**, mukaan lukien kotikielenä suomea ja ruotsia puhuvien lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten opetuskielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeet ja edellytykset huomioiden. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua opetuskieltä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa ja oppimisympäristöissä. Kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa.

Osa **maahanmuuttotilanteista** lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan esiopetukseen. Esiopetus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Kokeilutoimipaikoissa olevien maahanmuuttotilanteista lasten opetuskielen opimista voidaan tukea järjestämällä heille suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta. Opetus on tavoitteellisesti etenevää ja pedagogisesti suunniteltua ohjattua toimintaa, joka perustuu lapsen tarpeisiin. Opetusta toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja eri oppimisen alueiden sisältöjen kautta.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja kehittää myös **omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään**. Oma äidinkieli sekä suo-

---

⁶⁵ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

men/ruotsin oppiminen rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielisessä esiopetuksessa noudatetaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, luvussa 4.4 kuvattuja määräyksiä.

Viittomakielinen opetus

Viittomakielistä esiopetusta toteutetaan tarvittaessa ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen esiopetuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin esiopetuksessa. Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa ja rohkaista lasta käyttämään viittomakieltä ja näin lisätä lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä ympäristössä. Lisäksi viittomakielisen kulttuurisen identiteetin vahvistamisella on tärkeä rooli esiopetuksessa. Viittomakielisen esiopetuksen toimintaa tarkennetaan tarvittaessa yksikökohtaisesti ryhmän vuosisuunnitelmassa.

Vieraskielisten esiopetus

Vieraskielisten lasten esiopetus järjestetään muun esiopetuksen yhteydessä. Vieraskielisten lasten suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin oppimista tuetaan aktiivisesti. Esiopetus tukee siten lasten kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Esiopetuksessa käytetään monipuolisesti toiminnallisia menetelmiä ja välineitä sekä apuvälineitä, kuten kuvakortteja ja monikanavaista viestintää huomioiden lasten tarpeet. Lasten vuorovaikutustilanteisiin kiinnitetään huomioita. Henkilöstö sanoittaa omaa ja lasten toimintaa rikastaen lasten arjessa tarvittavaa sanavarastoa. Vieraskielisten lasten äidinkielen tai äidinkielten käyttöä tuetaan mahdollisuuksien mukaan. Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja osoittaa, että lapset tulevat huomioiduksi ja kuulluksi.

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja niitä kunnioitetaan suomalaisen yhteiskunnan arvojen puitteissa. Kaikessa toiminnassa huomioidaan kulttuurisensitiivisyys. Huoltajille kerrotaan suomalaisesta kulttuurista, suomalaisen yhteiskunnan jäsenyydestä sekä kotoutumista edistävistä tukipalveluista. Perheiden kanssa toimiessa huomioidaan tarvittaessa oman kunnan kotouttamissuunnitelma. Perheitä kannustetaan oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Eri kulttuuritaustaisille perheille tarjotaan mahdollisuus kertoa ja esitellä omia kulttuuri- ja kieliperinteitään esiopetusyhteisölle.

Vieraskielisten lasten opetuksessa toteutetaan esiopetuksen yleisiä kasvatus- ja oppimisalueita huomioiden lapsen äidinkieli ja kulttuuri. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Tulkkauspalveluiden käyttämiseen on oikeus ja niitä käytetään tarvittaessa. Lapsen oman kulttuurin tukemisen tavoitteena on, että lapsi tulee tietoiseksi omasta etnisestä

tai kulttuuritaustastaan ja oppii arvostamaan sitä. Vastuu lasten oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

4.6 Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee olla luku, jossa käsitellään opetuksen tavoitteita ja toteutumista kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. Esiopetuksen työtavat ja pedagoginen dokumentointi. Kuvauksessa noudatetaan perusteiden lukujen 4.1 ja 4.2 määräyksiä. Lukuja laadittaessa voi hyödyntää perusteiden lukujen 4.1 ja 4.2 tekstiä.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

2. Perusteiden luku 4.3 Arviointi esiopetuksessa. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla tarkentavia tietoja esimerkiksi käytettävissä olevista teknisistä järjestelmistä tai lapsi-huoltaja-opettaja – keskustelujen käytännöistä.
3. Perusteiden luku 4.4 Oppimisenalueet esiopetuksessa kokonaisuudessaan. Perustetekstin lisäksi luvussa voi olla paikallisen pedagogisen kehittämisen tuloksena syntyneitä lisäyksiä.
4. Perusteiden luku 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia. Tarvittaessa lukuun voi tehdä paikallisia lisäyksiä. Jos kokeiluun osallistuvissa yksiköissä järjestetään kaksikielistä esiopetusta, liitetään paikalliseen opetussuunnitelmaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luvun 4.4 mukainen kuvaus kaksikielisestä esiopetuksesta.

Mahdollisia paikallisia lisäyksiä tehtäessä otetaan huomioon erityisesti kokeiluun osallistuvat pienimmät lapset.

Esiopetuksen pedagogisena tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä heidän laajaalaista osaamistaan. Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näissä perusteissa opetukselle asetetut tavoitteet. Monipuolisiin työtapoihin, pedagogiseen dokumentointiin, opetuksen arviointiin ja oppimisen alueisiin liittyvät tavoitteet ovat opetuksen tavoitteita. Lisäksi esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut kaksivuotisen esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa lasten oppimisen mahdollisuuksista ja hyvinvoinnista pidetään huolta koko päivän ajan. Esiopetuksen opettajalla on vastuu esiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksen koko henkilöstö tuntee opetussuunnitelman tavoitteet ja toimii yhdessä niiden saavuttamiseksi.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvien lasten ikäero vaihtelee alle viisivuotiaista seitsemänvuotiaisiin. Lasten ikäerot sekä henkilökohtaisen kehittymisen erot otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lisäksi otetaan huomioon se, että lasten kokemusten kesto varhaiskasvatukselle tyypillisestä oppimisesta ja toiminnasta vaihtelevat. Lasten mielenkiinnon kohteet, osaaminen ja kehittyvät taidot sekä tarve tarjota kullekin lapselle sopivasti haasteita ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtia. Eri ikäiset lapset voivat osallistua kokeiluun yhteisissä ryhmissä.

Useimmat kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvista lapsista saavat esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Jotta lasten päivät olisivat pedagogisesti laadukkaita ja eheitä, on tärkeää, että esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat arjen käytännöistä sekä suunnittelevat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

5. LAPSEN KASVUN JA OPPIMISEN TUKI

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan perusopetuslain mukaisia vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvattuja määräyksiä lasten kasvun ja oppimisen tuesta. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 5.7.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesti oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä ⁶⁶. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat

⁶⁶ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistymisen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös

perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

5.2 Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea⁶⁷. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Oppilashuolto).

5.3 Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtavoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

---

⁶⁷ Valtioneuvoston asetus (422/2012)

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

5.4 Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti⁶⁸. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

5.4.1 Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet

---

⁶⁸ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa⁶⁹. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

5.4.2 Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan⁷⁰. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa⁷¹. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan

⁶⁹ Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

⁷⁰ Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

⁷¹ Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esiopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta⁷². Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

5.5.1 Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys⁷³. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.⁷⁴

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet

⁷² Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

⁷³ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

⁷⁴ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös⁷⁵. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa⁷⁶. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti⁸¹. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen⁷⁷. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla⁷⁸. Päätös on aina perusteltava⁸⁴. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten⁷⁹. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen

⁷⁵ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

⁷⁶ Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

⁸¹ Hallintolaki (434/2003)

⁷⁷ Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

⁷⁸ Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)

⁸⁴ Hallintolaki 45 § 1 mom. (434/2003)

⁷⁹ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

5.5.2 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.⁸⁰ Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

---

⁸⁰ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljettusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi⁸¹. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

---

⁸¹ Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

5.5.3 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin⁸². Oppivelvollisuus päättyy, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon (ylioppilastutkinto tai ammatillinen tutkinto) tai vastaavan ulkomaisen koulutuksen. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta.⁸³ Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.⁸⁴ Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta.⁸⁵ Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin⁹² eli sinä

⁸² Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)

⁸³ Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)

⁸⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)

⁸⁵ Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)

⁹² Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.6 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

5.6.1 Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa⁸⁶. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

5.6.2 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla⁹⁴. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevalmiiden tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös

⁸⁶ Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

⁹⁴ Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eriyisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Eriyistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

5.7 Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvät paikallisesti päätettävät asiat on kuvattu vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa luvussa 5.7.

Paikalliseen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukaan laadittu, paikalliseen esiopetuksen opetussuunnitelmaan sisältyvä Kasvun ja oppimisen tukea käsittelevä luku. Mikäli luvussa havaitaan puutteita, voi niitä korjata.

Lapset, joille on tehty päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta⁸⁷ voivat saada perusopetuslain mukaisen esiopetuksensa osallistumalla kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun⁸⁸. Tarvittaessa päätös voidaan tehdä kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville lapsille laaditaan henkilökoh-taisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) luvun 5.5 mukaisesti.

Opetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että kokeiluun osallistuva opetushenkilöstö tuntee perusopetuslain tukea koskevat säädökset sekä osaa toimia Esiopetuksen perusteet 2014 mukaisten tuen määräysten ja paikallisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

5.7.1 Kasvun ja oppimisen tuki Kontiolahden kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa

Lapsen oppimisen ja kasvun tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki.

Oppimisen ja kasvun tuen tarpeiden suunnitelmallisen seulonnan tukena käytetään seudullisesti sovittuja arviointeja. Tukea suunniteltaessa tarkastellaan ensin esiopetusyksikön toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Pedagogiset asiakirjat laaditaan aina yhteistyössä (lapsen ja) huoltajien kanssa.

Tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen omassa opetusryhmässä ja yksikössä erilaisin joustavin järjestelyin. Lapsen muuttaessa eri yksikköön tulee tuen tarvetta arvioida ja tarvittaessa päivittää pedagogiset asiakirjat.

Kodin ja esiopetuksen yhteistyön tavoitteena on taata riittävä tiedonkulku kodin ja esiopetuksen välillä sekä ehjä oppimispolku esiopetuksesta perusopetukseen. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja esiopetukseen osallistumisesta. Esiopetuksen yksiköt järjestävät vuosisuunnitelmiansa mukaisesti

⁸⁷ Perusopetuslaki 25 § 2 mom. ja 26 § 1 mom. (477/2003)

⁸⁸ Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 2 § 3 mom. (2020/1046)

vanhempaintapaamisia ja -iltoja, jolloin huoltajilla on mahdollisuus saada ajan-kohtaista tietoa esiopetukseen liittyvistä asioista, tulla kuulluksi ja tutustua esiopetuksen henkilöstöön.

1. Yleinen tuki

Yleisen tuen toimintamallit ovat tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Niiden avulla varmistetaan lapsen mahdollisuudet saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Toimintakulttuuri, jossa korostuu välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri, edistää lapsen myönteistä käsitystä itsestään oppijana. Yksikön johtaja ja ryhmän opettaja vastaavat riittävän yleisen tuen järjestämiseen, toteuttamiseen ja arviointiin liittyvistä ratkaisuksista.

Huoltajille tiedotetaan esiopetuksen alkaessa käytettävistä yleisen tuen muodoista sekä siitä, miten tuen riittävyyttä seurataan. Käytettävissä olevia keinoja ovat mm.

- oppimisympäristön muokkaaminen
- oppimisen yksilöllinen eriyttäminen ja ohjaus
- oppilashuollon tuki
- apuvälineet
- aamu- ja iltapäivätoiminta
- tehostettu kodin ja esiopetuksen yhteistyö

2. Tehostettu tuki

Tehostettu tuki on tarkoitettu oppilaalle, jolle yleinen tuki ei riitä ja joka tarvitsee oppimisensa tai kasvamisen tueksi pitkäjänteistä ja monimuotoista tukea. Tehostetun tuen lähtökohtana on tukea oppilaan oppimisvalmiuksia, taitojen kehittymistä sekä vahvuuksia ja voimavaroja. Sen avulla ehkäistään ongelmien kasvamista ja kasautumista. Se on oppilaan tarpeista lähtevää ja suunnitelmallista.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin suunnitellaan pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti esimerkiksi pedagogisessa tiimissä yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden (psykologi, kuraattori tai terveydenhoitaja) kanssa. Tiedot kirjataan pedagogiseen arvioon sekä oppimissuunnitelmaan. Pedagogisissa asiakirjoissa käytetään oppilaan oppimista ja kehittymistä korostavaa kieltä.

Lapsen oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

3. Erityinen tuki

Erityisen tuen tehtävänä on antaa oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että lapsi voi suorittaa oppivelvollisuutensa. Lapsen oppimisvalmiuksia, itsetuntoa, opiskelumotivaatiota ja mahdollisuutta kokea onnistumisen ja oppimisen iloa vahvistetaan. Samoin tuetaan lapsen osallisuutta ja vastuunottoa oppimisesta.

Lapsi kuuluu erityiseen tukeen, mikäli hän kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin tai tehostettu tuki todetaan riittämättömäksi.

Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen kasvu ja oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin. Nämä vaihtelevat oppimisen tavoitteiden ja sisältöjen sekä oppilaan henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti.

Kasvun ja oppimisen tukeen liittyvien asiakirjojen säilytys

Tieto tehostetun ja erityisen tuen saamisesta ovat salassa pidettäviä. Pedagoginen arvio, tehostetun tuen oppimissuunnitelma, pedagoginen selvitys, erityisen tuen päätös ja HOJKS ovat salassa pidettäviä asiakirjoja. Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Tiedonsiirto ja yhteistyö opiskelupaikan muuttuessa:

Erityisen tuen piirissä olevan lapsen muuttaessa **kyseisen esiopetuksen järjestäjän piiristä** toisen esiopetuksen järjestäjän piiriin:

- lapsesta lähetetään aina erityisen tuen päätös vastaanottavaan yksikköön
- lapsen HOJKS lähetetään vastaanottavaan yksikköön, mutta varmistetaan, että siihen on kirjattu vain opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto

Kun erityisen tuen piirissä oleva lapsi muuttaa toisen opetuksen järjestäjän piiristä **kyseisen/oman opetuksen järjestäjän piiriin**:

- saadaan erityisen tuen päätös ja HOJKS, johon on kirjattu opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto.
- laaditaan pedagoginen selvitys ja tehdään uusi erityisen tuen päätöksen

Kun erityisen tuen piirissä oleva lapsi muuttaa **kyseisen/oman opetuksen järjestäjän sisällä** ja lapsen tukijärjestelyissä tapahtuu muutoksia

- lähettävä esiopetusyksikkö laatii pedagogisen selvityksen (jos lapsi on menossa tai on jo erityisessä tuessa)
- Mikäli lapsi käy esikoulua koulun yhteydessä sijaitsevassa pienryhmässä ja aloittaa perusopetuksen ensimmäisen luokan saman koulun pienryhmässä, ei pedagogista selvitystä tarvitse laatia.

Allekirjoitetut asiakirjat liitteineen säilytetään siinä esiopetusyksikössä, jossa lapsi on. Kun lapsi siirtyy esiopetuksesta perusopetukseen tai muuttaa esiopetusyksiköstä toiseen, siirtyvät opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät asiakirjat/ tiedot (oppimissuunnitelma/ erityisen tuen päätös/ HOJKS) muiden oppilaspapereiden mukana uuteen esiopetusyksikköön. Muiden tietojen (mm. asiantuntijalausunnat) siirtämiseen vaaditaan huoltajan yksilöity (mitä tietoja lähetään, mihin tarkoitukseen ja kenelle lähetetään) tiedonsiirtolupa. Muussa tapauksessa lausunnot palautetaan huoltajalle.

6. OPPILASHUOLTO

6.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus⁸⁹. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon lapsen ikä ja edellytykset⁹⁰.

Esiopetusyhteisön tai lasten hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä

huoltajan kanssa.

Esiopetuksessa oppilashuolto on esiopetusyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu esiopetusyhteisön hyvinvoinnista on esiopetuksen henkilökunnalla⁹¹. Oppilashuollon palveluita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä terveydenhoitopalvelut, jotka

⁸⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 1 mom.

⁹⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

⁹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 ja 2 mom.

järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina⁹². Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin lapseen, lapsen kehitysympäristöihin kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan siten, että ne ovat helposti saatavilla¹⁰⁷. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määrääjassa⁹³.

Lapsen huoltajalle annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja¹⁰⁹. Lapsen ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisäävät oppilashuollon tuntemusta ja edesauttavat palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen välinen vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa lapsen terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään esiopetusyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia⁹⁴.

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja yksikkökohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä lasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano¹¹¹. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa, että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi ikäryhmälle suunnattuja terveydenhoitopalveluja sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon, kuten esi- ja perusopetuksen, yhteinen.

⁹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 3 mom. ja terveydenhuoltolaki (1326/2010) 15 §

¹⁰⁷ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 15 § ja 17 §

¹⁰⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 11 § 1 - 2mom.

⁹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 25 §

¹¹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 14 § 1 - 4mom.

Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa esiopetuksen oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Jos esiopetus järjestetään koulun yhteydessä, voi koulukohtainen oppilashuoltoryhmä toimia myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmänä. Ryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se esiopetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu⁹⁵. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai lapsen läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää huoltajan suostumusta.

6.2 Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa esiopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään esiopetusyhteisön ja ryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.¹¹³ Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen, neuvolan sekä muiden kunnan lasten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Lasten ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Yhteisöllinen oppilashuolto luo esiopetuksessa edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Lapsella on oikeus turvallisiin oppimisympäristöihin⁹⁶, joihin kuuluvat niin fyysinen, psyykkinen kuin sosiaalinenkin turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on lasten ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Opetuksen järjestäjä laatii suun-

---

⁹⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013 ¹¹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 4 § 1 mom.

⁹⁶ Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

nitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana yksikkökohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja, päiväkodin johtaja tai rehtori ilmoittaa esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen tai kotiin tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen niistä epäillyn tai niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle.⁹⁷

Rakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös esiopetuksen kuljetuksia, tapaturmien ehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimet. Kun esiopetus järjestetään koulussa, otetaan myös esiopetus huomioon kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

6.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan

- lapselle annettavia terveydenhoitopalveluja, jotka järjestetään terveydenhuoltolain mukaisina ikäryhmälle suunnattuina neuvolapalveluina
- oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja
- yksittäistä lasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa.¹¹⁷

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää lapsen hyvinvointia ja oppimista sekä kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja terveyttä. Esiopetuksen oppilashuollolla on tärkeä merkitys varhaisen tuen turvaamisessa ja ongelmien ehkäisyssä. Lasten yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että esiopetuksen arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen⁹⁸. Huoltajan osallisuutta tuetaan ja mielipiteitä kuullaan lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon toteuttamisessa. Lapsen osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja edellytystensä mukaisesti⁹⁹. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Oppilashuoltotyö järjestetään niin, että lapsi voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Työssä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen lapsen tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu huoltajan suostumukseen. Huoltajan yksilöidyllä

⁹⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (1267/2013)

⁹⁸ Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.

⁹⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 18 § 1 mom.

kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai lapsen läheisiä.¹⁰⁰ Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa lapsen asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta¹⁰¹.

Yksittäistä lasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:¹⁰²

- yksittäisen lapsen nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- lapsen tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.¹⁰³

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä lasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä lasta tai muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 1 ja 2 mom.

¹⁰¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 26 § 3 mom.

¹⁰² oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 - 4 mom.

¹⁰³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 5 mom.

¹⁰⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.

Terveysthuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuollotyön säädetyksi potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.¹⁰⁵

Lapsen yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi¹²⁶. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä lapsen opettajalle, rehtorille tai päiväkodin johtajalle ja opetuksen järjestäjälle lapsen opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot¹⁰⁶. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön lapsen tai muiden lasten turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista lapsen sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos lapsi siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä lapsen huoltajan suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta¹⁰⁷. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle esi- tai perusopetuksen järjestäjälle.

Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden esi- tai perusopetuksen järjestäjän pyynnöstä.

6.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

Esiopetuksessa opetussuunnitelma tulee myös oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa¹⁰⁸. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

¹⁰⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

¹²⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 2 mom.

¹⁰⁶ Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)

¹⁰⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 23 § 3 mom.

¹²⁹ Perusopetuslaki 40 § 4 mom. (1288/2013)

¹⁰⁸ Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat

- kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus¹⁰⁹
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta¹¹⁰
- yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma¹¹¹.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä yksikkökohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

6.5 Oppilashuolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain¹¹² mukaisia Esiopetuksen perusteet 2014 asiakirjassa kuvattuja oppilashuoltoon liittyviä määräyksiä. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun 6.4.

Vuoden 2014 Esiopetuksen perusteissa, luvussa 6.5 määrätään paikallisesti päätettävistä oppilashuoltoon liittyvistä asioista ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinnasta.

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään

- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä, vuoden 2014 Esiopetuksen perusteiden mukainen kuvaus esiopetuksen oppilashuollosta. Mikäli kuvauksessa havaitaan puutteita niitä voi tarkentaa.

Lisäksi kokeiluopetussuunnitelmaan kirjataan millä nimellä ja mistä ovat luettavissa

¹⁰⁹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.

¹¹⁰ Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)

¹¹¹ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 13 § 2 mom. ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (163/2022)

¹³⁴ Opiskelija- ja oppilashuoltolaki (1287/2013) 26 §

¹¹² Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287)

- esiopetuksen yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma, jonka sisällöstä määrätään vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman voi myös lisätä kokeiluopetussuunnitelmaan liitteeksi.
- oppilas- ja oppilashuoltolain mukainen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

On todennäköistä, että osa kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvasta henkilöstöstä ei tunne opiskelija- ja oppilashuoltolakia ja sen mukaisia paikallisia toimintatapoja. Tästä syystä on tärkeää, että esiopetuksen järjestäjä pitää huolta¹³⁴ siitä, että esiopetuskokeilussa toimiva opetushenkilöstö tuntee oppilashuollon lainsäädännön, perusteiden mukaiset paikalliset toimintatavat.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelija-huoltolain käsitteistön sijasta esiopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä lapsi, oppilaitoksesta nimitystä esiopetusyksikkö tai esiopetus. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä¹¹³.

Lasten kehitysympäristön ja esiopetuksen toimintaympäristön muutosten myötä oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa esiopetuksen perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy kiinteästi esiopetuksen tehtävään edistää lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Oppilashuoltotyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus¹¹⁴.

Lapsella on oikeus saada maksutta oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää¹¹⁵. Esiopetuksen oppilashuolto koskee myös pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia lapsia. Oppilashuollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetusyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko esiopetusyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi lapsilla on oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon¹¹⁶. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen lapseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Esiopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta.

¹¹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.

¹¹⁴ YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

¹¹⁵ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

¹¹⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 § 1 - 2 mom.

Esiopetuksen toteuttamiseen kuuluvasta kasvun ja oppimisen tuesta määrätään perusteiden luvussa 5¹¹⁷.

6.5.1 Oppilashuolto Kontiolahden kaksivuotisessa esiopetuskokeilussa

Esiopetuksen oppilashuollolla tarkoitetaan lasten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Oppilashuollon tehtävänä on edistää välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuria. Esiopetuksen oppilashuolto on osa muun varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen oppilashuollollista jatkumoa. Oppilashuolto on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä tukea, jonka tarkoituksena on turvata tasavertaiset mahdollisuudet kasvamiseen ja oppimiseen.

Esiopetuksen kasvu- ja oppimisympäristön terveyden ja turvallisuuden edistäminen otetaan huomioon jokapäiväisessä toiminnassa. Esiopetuksen toimintayksiköissä on omia toimintaohjeita ja -periaatteita ongelmatilanteiden, kuten esimerkiksi kiusaamistilanteiden tai vakavien perheongelmien varalle.

Esiopetuksen oppilashuollon tavoitteena on ennaltaehkäisevä työote sekä varhainen puuttumien huolta aiheuttavissa tilanteissa. Oppilashuolto kuuluu koko esiopetuksen henkilöstölle ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeä osa sitä. Oppilashuollon toteuttamisesta kerrotaan lasten huoltajille esiopetuksen alkaessa.

ESIOPETUKSEN MONIALAINEN YHTEISTYÖ

Kunnan oppilashuollon ohjaus- ja kehittämisryhmä koordinoi ja kehittää oppilashuoltotyötä.

Esiopetusta varten laaditaan oppilashuollon suunnitelma, jossa kuvataan esiopetuksessa huomioitavat toimintatavat ja tavoitteet sekä niiden toteutumisen seuranta, oppilashuollon yleiset periaatteet ja yhteistyö, keskinäinen työn- ja vastuunjako sekä toiminta esiopetusyhteisön terveellisyyden ja turvallisuuden edistämiseksi. Oppilashuollon suunnitelma voidaan laatia myös alueen päiväkotien tai esiopetusryhmien yhteisenä tai koulu-esiopetus kohtaisena (alueesta riippuen).

Esiopetusyksikön oppilashuoltotyön suunnittelusta ja toteuttamisesta vastaa tehtävää varten perustettu oppilashuoltoryhmä. Esiopetuksen oppilashuoltoryhmään voi kuulua yksikön esimies, erityisopetuksen edustaja, esiopettajat, oppilashuollon työntekijä, vanhempien edustaja ja kutsuttaessa alueella toimivat muut asiantuntijat.

---

¹¹⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 6 §

Yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseen liittyvien asioiden käsittelemistä varten kootaan tarvittaessa monialainen asiantuntijaryhmä. Ryhmässä on edustettuina lapsen vanhempien lisäksi ne esiopetuksen oppilashuollon henkilöstöön kuuluvat, joiden tehtäviin lapsen opetuksen, tuen tai hoidon järjestäminen kuuluvat. Tapaamisista laaditaan oppilashuollon kertomus, jonka säilyttäminen on kuvattu oppilashuollon suunnitelmassa.

YHTEISÖLLINEN OPPILASHUOLTO

Yhteisöllinen oppilashuolto on koko esiopetusyhteisöä tukevaa ensisijaista ja ennaltaehkäisevää toimintaa. Yhteisöllisen oppilashuoltotyön tavoitteena on vahvistaa esiopetuksen yhteisöllistä toimintakulttuuria sekä tukea esiopetusyhteisön kokonaisvaltaista hyvinvointia ja turvallisuutta. Yhteisöllinen oppilashuoltotyö kuuluu kaikille esiopetusyhteisössä työskenteleville. Oppilashuollon palveluja suunnataan myös yhteisöllisen oppilashuollon kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Esiopetuksen yhteisöllisen oppilashuoltotyön tehtävät:

- Esiopetusympäristön hyvinvointia, terveellisyttä, esteettömyyttä ja turvallisuutta lisäävät toimet
- Lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen
- Kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevät ja vähentävät toimet
- Terveellisiä elintapoja ja vireyttä lisäävät toimet
- Lastenosallisuutta lisäävät toimet
- Huoltajien osallisuutta lisäävät toimet

YKSILÖKOHTAINEN OPPILASHUOLTO

Yksilökohtainen oppilashuolto käynnistyy lapsen, huoltajan, esiopetuksen työntekijän tai lasten kanssa työskentelevän ammattihenkilön ottaessa yhteyttä oppilashuollon työntekijään. Lapsen oppilashuollollisen tuen tarvetta arvioidaan yhteisessä keskustelussa yhteydenottajan kanssa. Yhteydenottaja keskustelee viipymättä asiasta myös lapsen ja/tai hänen huoltajansa kanssa. Yksittäisen oppilaan oppilashuollollinen tuki voi käynnistyä myös monialaisen asiantuntijaryhmän tapaamisella. Oppilashuollon työntekijä arvioi tuen tarpeen kiireellisyyden. Huoltajan kanssa yhteistyössä sovitaan asian hoitamisen aikataulusta.

Asiantuntijaryhmän kokoonpano voi olla esimerkiksi esikoulunopettaja, erityislastentarhanopettaja, koulupsykologi ja/ tai kuraattori, sekä vanhemmat. Lisäksi tarvittaessa voidaan kutsua mukaan esimerkiksi kuraattori, psykologi, terapeutteja, perheneuvola, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, neuvolan perhetyö tai muu asiantuntija.

Yksilökohtaisen oppilashuoltoryhmän kokoaa se esiopetuksen tai oppilashuollon palveluiden työntekijä, jolla herää huoli lapsesta ja jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Oppilashuoltopalaverin järjestäminen edellyttää huoltajalta yksilöidyn, kirjallisen suostumuksen. Tulkin läsnäolo ei edellytä yksilöityä kirjallista suostumusta. Oppilashuollon palveluista tiedotetaan esiopetuksen toimintakauden alussa vanhempainilloissa ja esiopetuksen aikana.

Oppilashuoltokertomus

Oppilashuoltotyö, suunnitellut ja toteutetut toimenpiteet sekä niiden arviointi ja seuranta kirjataan opetushenkilöstön toimesta oppilashuoltokertomukseen. Jos asian käsittelyyn tulee uusia toimijoita, tehdään aina uusi muistio ja pyydetään huoltajilta uusi kirjallinen lupa ryhmän toimimiselle. Oppilashuollon henkilöstö kirjaa tiedot potilastietojärjestelmään tai asiakastietojärjestelmään. Oppilashuoltokertomuksen tietoja luovutetaan vain pyynnöstä, jossa on perusteltu tietojen saannin tarpeellisuus.

Oppilashuoltokertomuksista muodostuu oppilashuoltorekisteri, jonka vastuuhenkilöt on määritelty oppilashuoltosuunnitelmassa. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto siirretään toiselle opetuksen järjestäjälle. Tiedonsiirtoon pyydetään aina huoltajan lupa. Siinä yksilöidään, mitä tietoja siirretään ja pyydetään kirjallinen lupa tietojen siirtoon. Jos lupaa ei myönnetä, arvioidaan tiedon siirron välttämättömyys oppilaan terveyden ja turvallisuuden kannalta ja tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Pedagogisista konsultaatiopalavereista ei tehdä oppilashuoltokertomusta

Opetuksen järjestäjä vastaa kunkin kunnan oppilashuoltotyöstä. Yksikkökohtainen oppilashuollon suunnitelma laaditaan yhteistyössä esiopetuksen henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Oppilashuoltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman yksikön yhteinen. Esiopetusyksiköt laativat oppilashuoltosuunnitelman opetuksen järjestäjän ohjeistuksen mukaisesti ja liittävät sen osaksi vuosisuunnitelmaa.